

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ Ν.Ο.Π.Ε.
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΤΟΜΕΑΣ Α' ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2006 - 2007

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΛΕΝΗΣ ΛΑΖΑΡΗ του ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΑΜ 290

ΤΙΤΛΟΣ:

«Η ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 2251/1994 ΓΙΑ
ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ»

Επιβλέποντες

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Δήμητρα Παπαδοπούλου
Επίκουρος Καθηγητής Μιχάλης Αυγουστιανάκης

Αθήνα Μάιος 2007

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 1962 στο μήνυμά του προς το Κογκρέσο ο τότε Πρόεδρος των Η.Π.Α, J.F Kennedy, παρουσιάζοντας τον Νόμο για τα Δικαιώματα του Καταναλωτή δήλωνε: «Καταναλωτές είμαστε όλοι. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη οικονομική ομάδα η οποία επηρεάζει, αλλά και επηρεάζεται σχεδόν από κάθε δημόσια ή ιδιωτική οικονομική απόφαση, τη μόνη σημαίνουσα οικονομική ομάδα η οποία δεν είναι αποτελεσματικά οργανωμένη και της οποίας οι απόψεις δεν ακούγονται...».

Ο εγχώριος νομοθέτης αν και καθυστέρησε, συγκριτικά με άλλες χώρες, να καθιερώσει ένα νομικό πλέγμα προστασίας για τον καταναλωτή, εν τούτοις και μετά από δύο προηγούμενες νομοθετικές ρυθμίσεις¹, προχώρησε στη θέσπιση του ν. 2251/1994² για την «Προστασία των καταναλωτών», αποτυπώνοντας και ενσωματώνοντας ταυτόχρονα σε αυτόν, κανόνες του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου.

Ο ν. 2251/1994 συνιστά ένα σχετικώς πλήρες και αυτόνομο σύστημα δικαίου προστασίας του καταναλωτή στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου³ και εκφράζει στο πεδίο του εθνικού δικαίου την σχετική αρχή περί προστασίας του καταναλωτή τόσο ως έκφραση της κοινοτικής έννομης τάξης, όσο και ως συναλλακτική υποχρέωση.

Όμως, σήμερα ύστερα από 15 χρόνια από την πρώτη προσπάθεια νομικής κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του

¹ Ν. 1961/1991, όπως τροποποιήθηκε ως προς τη νομιμοποίηση των συλλογικών ενώσεων με το άρθρο 27 του ν. 2000/1991.

² Ο ν.2251/1994 τροποποιήθηκε με την § 24 του άρθρου 10 του ν. 2741/1999, το ΠΔ 301/2002 και την ΥΑ Ζ1-629/2005.

³ Βλ. Ιωάννη Καρακώστα *Προστασία του Καταναλωτή*, Αθήνα 1997, σελ 13 επ

καταναλωτή και με 70 καταχωρημένες ενώσεις καταναλωτών στα
μητρώα ενώσεως καταναλωτών των κατά τόπους νομαρχιών, **πώς οι
έλληνες καταναλωτές διεκδικούν τα δικαιώματά τους;**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ - ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

1. Η ανάγκη συλλογικής προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών και η ανεπάρκεια των προβλεπομένων από το ιδιωτικό δίκαιο ατομικών μέσων προστασίας τους.

Το σύστημα έννομης προστασίας που καθιερώνει το ιδιωτικό δίκαιο είναι προσανατολισμένο στο άτομο, είναι ατομοκεντρικό ή ατομοκρατικό ⁴, πρώτον γιατί διαπνέεται από την ιδέα της ατομικής ευθύνης των προσώπων, δεύτερον γιατί αποβλέπει στην προστασία ατομικών συμφερόντων φυσικών ή νομικών προσώπων και τρίτον γιατί η έννομη τάξη εναποθέτει την τήρησή της στο ενδιαφέρον των προσβαλλομένων προσώπων και μόνο με τη φροντίδα αυτών ακριβώς των προσώπων θέτει σε κίνηση το δικαστικό της μηχανισμό⁵.

Ωστόσο, οι ανάγκες της σύγχρονης εποχής καθιστούν αναγκαία την αναθεώρηση και την αποστασιοποίηση του δικαίου από τον ατομοκεντρικό του χαρακτήρα.

Η μαζικότητα των συναλλαγών οδήγησε στην τυποποίηση και προδιατύπωση των όρων των συμβάσεων που οι καταναλωτές συνάπτουν με διάφορους προμηθευτές. Επίσης, η αλματώδης ανέλιξη της τεχνολογίας στο χώρο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης δημιούργησε νέους τρόπους προσέγγισης καταναλωτών και προμηθευτών, καθώς πολλές συμβάσεις πώλησης σήμερα

⁴ Βλ. Αθανάσιο Πουλιάδη *Οι ενώσεις καταναλωτών και η συλλογική αγωγή*, Αθήνα 1998, σελ. 1 επ.

⁵ Βλ. Πουλιάδη, οπ.π, σελ. 1 επ, με περαιτέρω παραπομπές.

συνάπτονται χωρίς τη φυσική παρουσία του καταναλωτή στο χώρο πώλησης του προϊόντος. Επιπλέον, οι διαφημίσεις που προβάλλονται από τα Μ.Μ.Ε είναι ικανές να κατευθύνουν τη βούληση του καταναλωτικού κοινού, προβάλλοντας προϊόντα και υπηρεσίες κατά τρόπο παραπλανητικό και καταπειστικό. Τέλος, η αυτοματοποίηση και η μαζικότητα της παραγωγής των προϊόντων σε συνδυασμό με το στόχο των επιχειρήσεων για την επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους, αυξάνουν την παραγωγή και διάθεση στην αγορά προϊόντων ελαττωματικών που πολλές φορές εγκυμονούν σοβαρότατους κινδύνους για την υγεία των καταναλωτών.

Ο μεμονωμένος, λοιπόν, καταναλωτής έρχεται αντιμέτωπος με κινδύνους που εκπορεύονται από την οικονομική δραστηριότητα επιχειρηματικών κολοσσών και στέκεται τις περισσότερες φορές απροστάτευτος και ευάλωτος απέναντί τους. Τα έξοδα διεξαγωγής δίκης εναντίον των προμηθευτών είναι συνήθως δυσβάσταχτα για τον μεμονωμένο καταναλωτή, ενώ ιδιαίτερα δυσχερή είναι και τα θέματα απόδειξης στο πλαίσιο μίας τέτοιας διαδικασίας ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου. Αντίθετα, η κατάσταση είναι απείρως πιο εύκολη για τους προμηθευτές (ιδίως όταν πρόκειται για μεγάλες χρηματοοικονομικές μονάδες) που διαθέτουν χρόνο και χρήμα για να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες μίας μακροχρόνιας και δαπανηρής δίκης με αντίδικο τον μεμονωμένο καταναλωτή.

Θα ήταν βέβαια άδικο να μην αναφέρουμε ότι ο ν. 2251/1994 εισήγαγε καινοτόμες ρυθμίσεις στο ζήτημα της προστασίας του καταναλωτή⁶, αλλά το γεγονός αυτό δεν αναιρεί τη διαπίστωση ότι

⁶ Άρθρο 2 ν.2251/1994 για έννοια ΓΟΣ, άρθρο 3 για την προστασία των καταναλωτών κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος και 4 για συμβάσεις συναπτόμενες από απόσταση, άρθρο 6 για την ευθύνη του παραγωγού για ελαττωματικά προϊόντα, άρθρο 8

οι παρεχόμενες ατομικές αξιώσεις αποδεικνύονται μέσα τελείως ανεπαρκή για την αντιμετώπιση των γιγάντων της σύγχρονης παραγωγής⁷.

Επαναδιατυπώνεται, λοιπόν, το αίτημα της αποκατάστασης της τρωθείσας ισορροπίας στις σχέσεις καταναλωτών και παραγωγών, αίτημα το οποίο όμως απομακρύνεται από το στοιχείο του ατομικισμού και προσεγγίζει μία διάσταση συλλογική. Δηλαδή η αποκατάσταση της ισορροπίας στις σχέσεις καταναλωτών και προμηθευτών, δεν μπορεί πλέον να αφορά τον μεμονωμένο καταναλωτή που έχει θιγεί από τη παράνομη συμπεριφορά του προμηθευτή.

Η έννομη αντιμετώπιση των κινδύνων που παράγονται από την δράση των προμηθευτών, όπως αυτή διαμορφώνεται από την τεχνολογική έκρηξη και την μαζικότητα της παραγωγής, είναι θέμα που αφορά το *σύνολο* των καταναλωτών. Συνεπώς, είναι αδήριτη η ανάγκη μετάβασης από την *ατομική στη συλλογική προστασία των καταναλωτών*⁸, μετάβαση η οποία εντάσσεται στην γενικότερη κοινωνικοποίηση του ιδιωτικού δικαίου⁹.

για την ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες και άρθρο 9 για την παραπλανητική και αθέμιτη διαφήμιση.

⁷ Βλ. Πουλιάδη, *Συλλογική Αγωγή και Προστασία των Καταναλωτών*, Θεσσαλονίκη 1990, σελ 13 επ.

⁸ Το ιδιωτικό δίκαιο δεν αγνοεί την προστασία συλλογικών συμφερόντων, αρκεί να ανατρέξουμε στις ρυθμίσεις του εργατικού δικαίου καθώς και στην νομιμοποίηση των επιμελητηρίων στον ν.143/1914.

⁹ Βλ. και Δημήτριο Σπυράκο, «Η συλλογική και η δημοσίου δικαίου προστασία των καταναλωτών», Νομικό Βήμα 1998, σελ. 437 επ.

Η συλλογική προστασία των καταναλωτών τείνει στην προφύλαξή τους ως κοινωνικής τάξης¹⁰, καθώς αποξενώνεται από την προστασία μίας «αριθμητικά περιορισμένης κοινωνικής ομάδας», αλλά αφορά «ένα ευρύτερο κύκλο προσώπων, ο οποίος δεν είναι αυστηρά προσδιορισμένος ή προσδιορίσιμος, αλλά ανοικτός και ελεύθερα προσπελάσιμος από περισσότερα πρόσωπα¹¹. Πρόκειται για το σύνολο των προσώπων του συγκεκριμένου στενότερου ή ευρύτερου γεωγραφικού χώρου όπου εκδηλώνεται η παράνομη συμπεριφορά η οποία θίγει καταναλωτικά συμφέροντα¹²». Τα συμφέροντα, λοιπόν, των καταναλωτών αποτελούν ειδικότερη έκφραση του γενικού δημόσιου συμφέροντος¹³. Τα συλλογικά αυτά έννομα αγαθά ή συμφέροντα που χρήζουν προστασίας είναι κυρίως η ζωή, η προσωπικότητα, η υγεία, η ασφάλεια και βέβαια τα οικονομικά συμφέροντα των καταναλωτών.

Είναι εμφανές ότι η ενεργοποίηση του ιδιωτικού δικαίου προς το σκοπό της προστασίας γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων επιβάλλεται εν μέρει και λόγω της παρατηρούμενης αδρανοποίησης της διοίκησης (ειδικά στον τομέα της προστασίας των

¹⁰ Βλ. Στεφ. Ματθία «Η νομική φύση και τα αποτελέσματα της συλλογικής αγωγής», Ελληνική Δικαιοσύνη, 1997, σελ. 1 επ.

¹¹ Βλ. Πουλιάδη *Οι ενώσεις καταναλωτών και η συλλογική αγωγή*, οπ.π σελ 3 επ.

¹² Βλ. Πουλιάδη, οπ.π.

¹³ Βλ. Πουλιάδη, οπ.π

*Δημόσιο είναι το συμφέρον, όταν υποκείμενό του είναι ο λαός, που έχει οργανωθεί με την έννομη τάξη σε κράτος. Άρα, στην έννοια του δημοσίου συμφέροντος ενυπάρχει ο κοινωνικός χαρακτήρας. Περαιτέρω, το δημόσιο συμφέρον συμπίπτει αμέσως με το συμφέρον όλων των μελών της κοινωνίας, διότι αφορά την ικανοποίηση βασικών αναγκών που μπορούν να έχουν όλα τα μέλη αυτά (π.χ. ασφάλεια, υγεία και υγιεινή, διατροφή, παιδεία, οικονομική ανάπτυξη κ.α) [Περισσότερα για την έννοια του δημοσίου συμφέροντος βλ. σε Επαμ. Σπηλιωτόπουλο *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου Ι*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 1997]

καταναλωτικών συμφερόντων η διοίκηση διστάζει να συγκρουστεί με τους οικονομικούς κολοσσούς για προφανείς λόγους οικονομικής και πολιτικής σκοπιμότητας) και της αναποτελεσματικότητας αντιμετώπισης των γενικότερων κοινωνικών προβλημάτων από την κρατική μηχανή. Βεβαίως, κανείς δε θα μπορούσε στο σημείο αυτό να διατυπώσει την άποψη ότι οι ιδιωτικοί φορείς πρέπει να υποκαταστήσουν τη διοίκηση, αλλά είναι βέβαιο ότι η ιδιωτική πρωτοβουλία έχει τη δυνατότητα να συμπληρώσει και να σταθεί αρωγός της κρατικής δράσης.

Διατυπώνεται, λοιπόν, η απαίτηση της κινητοποίησης των ιδίων των καταναλωτών, ως άμεσα ενδιαφερομένων, προς το σκοπό της αποτελεσματικής τους προστασίας. Τα συμφέροντα των καταναλωτών προστατεύονται ουσιαστικά και αποτελεσματικά μόνο όταν οι ίδιοι οι καταναλωτές ενεργοποιούνται, οργανώνονται και συμμετέχουν στην άσκηση του ελέγχου της αγοράς¹⁴.

Ο ν. 2251/1994 αποτυπώνει τη βασική αυτή σκέψη ότι δηλαδή *η προστασία του καταναλωτή μπορεί να είναι αποτελεσματική μόνο όταν δημοσιοποιείται, όταν γίνεται υπόθεση της κοινωνίας*¹⁵. Φυσικά, η επιβολή του δικαίου ανήκει πάντα στη Δικαιοσύνη και τα όργανά της τα οποία είναι τα μόνα αρμόδια για την ουσιαστική και αποτελεσματική προστασία και των καταναλωτικών συμφερόντων. Όμως, η ανωτέρω άποψη περί δημοσιοποίησης των καταναλωτικών συμφερόντων έχει μεγάλη σημασία διότι καταδεικνύει ότι η ιδιωτική πρωτοβουλία είναι ο μοχλός που θέτει σε λειτουργία τους μηχανισμούς του δικαϊκού ελέγχου.

¹⁴ Βλ. Σπυράκο οπ.π

¹⁵ Βλ. Εισαγωγική έκθεση του ν. 2251/1994 (σ.1) όπου ως θεμελιώδες γνώρισμα του σχεδίου νόμου θεωρείται η ανάθεση της προστασίας του καταναλωτή, όχι στο κράτος αλλά στον ίδιο τον πολίτη.

2. Η συλλογική αγωγή ως ένδικο μέσο προστασίας των γενικότερων καταναλωτικών συμφερόντων.

Η προστασία των καταναλωτών, είναι κοινώς παραδεκτό ότι έχει αναχθεί τόσο από τον κοινοτικό όσο και από τον εθνικό νομοθέτη σε γενική υπερεθνική αρχή – συναλλακτική υποχρέωση ¹⁶, η οποία αποβλέπει στην προστασία αφενός του προσώπου του καταναλωτή και αφετέρου των οικονομικών συμφερόντων του. Η υποχρέωση της προστασίας του προσώπου του καταναλωτή κατευθύνεται ειδικότερα στην προστασία της ζωής και των αγαθών που την αποτελούν και στην κατοχύρωση της προσωπικότητάς του. Η προστασία της προσωπικότητας του καταναλωτή συνίσταται στο αναφαίρετο και κυρίαρχο δικαίωμα κάθε προσώπου να αυτοπροσδιορίζεται, δικαίωμα που στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου πραγματώνεται μέσω της αυτονομίας της βούλησης.

Ουσιαστικά, λοιπόν, στόχος του εθνικού νομοθέτη, ακολουθώντας και τις επιταγές του κοινοτικού δικαίου, είναι η διασφάλιση του κατάλληλου περιβάλλοντος εντός του οποίου οι καταναλωτές θα έχουν τη δυνατότητα να αυτοπροσδιορίζονται, χωρίς να άγονται από τους προμηθευτές και να αναπτύσσουν απρόσκοπτα τις εκάστοτε οικονομικές τους δραστηριότητες.

Όπως είδαμε παραπάνω, η σημερινή εποχή με τη μαζικότητα των συναλλαγών και την πληθώρα κινδύνων που επιφυλάσσει για τους καταναλωτές, επιτάσσει τη μετάβαση από τα μοντέλα της προστασίας του μεμονωμένου καταναλωτή σε συστήματα προστασίας των καταναλωτών ως συνόλου.

Μέσο προστασίας των συλλογικών συμφερόντων των καταναλωτών, το οποίο εκφράζει την κοινωνικοποίηση του

¹⁶ Βλ. Καράκωστα, οπ.π

ιδιωτικού δικαίου, είναι η συλλογική αγωγή, δηλαδή κάθε είδους αγωγή για την προστασία των γενικότερων συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού (§ 9 του άρθρου 10 του ν.2251/1994). Ο ν. 2251/1994 αναθέτει την άσκηση της συλλογικής αγωγής πρωτίστως στις ενώσεις καταναλωτών (§§8 και 9 του άρθρου 10 του ν.2251/1994), αλλά και στα εμπορικά και βιομηχανικά, βιοτεχνικά και επαγγελματικά επιμελητήρια (§ 15 του ιδίου άρθρου).

3. Είδη και διακρίσεις της συλλογικής αγωγής

A. Ομαδική και Σωματειακή συλλογική αγωγή¹⁷

Αν ανατρέξουμε στο διεθνή χώρο θα συναντήσουμε δύο κυρίως πρότυπα συλλογικής αγωγής: την ομαδική και τη σωματειακή.

Ομαδική είναι η class action του αμερικάνικου δικαίου. Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για περισσότερες ομοειδείς αλλά επιμέρους ατομικές, λοιπόν, περιπτώσεις με την ίδια νομική και πραγματική βάση που κατατείνουν σε συνολική ρύθμιση (π.χ. αξιώσεις περισσότερων μεμονωμένων καταναλωτών από τη χρήση συγκεκριμένου ελαττωματικού προϊόντος). Στις περιπτώσεις αυτές ένα ή περισσότερα πρόσωπα της ευρύτερης ομάδας ατόμων που συνδέονται με το συγκεκριμένο αντικείμενο της δίκης, έχουν τη δυνατότητα να διεξαγάγουν τη δίκη ως αντιπρόσωποι και των υπολοίπων, απαλλασσομένων δηλαδή των υπολοίπων «εναγόντων» από την υποχρέωση συμμετοχής τους στη διαδικασία. Το

¹⁷ Βλ. Πουλιάδη *Συλλογική Αγωγή και προστασία των καταναλωτών* Εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1990, σελ. 29 επ., Πουλιάδη «Η συλλογική αγωγή των ενώσεων καταναλωτών στο ελληνικό δίκαιο» Ελλ.Δικ. 1992,σελ. 485 επ και Καράκωστα *Προστασία του Καταναλωτή Ν.2251/1994*, σελ. 188 επ., Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 1997.

δεδικασμένο της απόφασης που εκδίδεται καταλαμβάνει το σύνολο των προσώπων που εντάσσονται στην ομάδα.

Σωματειακή αγωγή είναι η *action associationnelle* του γαλλικού δικαίου και η *Verbandsklage* του γερμανικού δικαίου¹⁸. Τις αγωγές αυτές νομιμοποιούνται να ασκήσουν όχι μεμονωμένα άτομα, **αλλά συλλογικοί φορείς**, όπως διάφορα σωματεία ή άλλες ενώσεις μεταξύ των οποίων και ενώσεις καταναλωτών, με σκοπό **την επιδίωξη γενικότερων συμφερόντων**, τα οποία εντάσσονται στους κατά το καταστατικό, σκοπούς των ενώσεων αυτών. Η νομιμοποίηση των φορέων αυτών δεν προϋποθέτει αναγκαία προσβολή ή βλάβη των ιδίων ή των μελών τους, η δε σχετική εξουσία για την έγερση της αγωγής που αποβλέπει στην προστασία γενικότερων συμφερόντων ανήκει εξ ιδίου δικαιώματος στους φορείς αυτούς.

B. Συλλογική αγωγή lato sensu και stricto sensu

Συναφής με τη διάκριση σε ομαδική και σωματειακή αγωγή είναι και η διάκριση σε συλλογική αγωγή *lato sensu* (εν ευρεία έννοια συλλογική αγωγή) και *stricto sensu* (εν στενή έννοια συλλογική αγωγή).

Η εν στενή έννοια συλλογική αγωγή αποβλέπει πρωτογενώς στην επιδίωξη και προστασία γενικών συμφερόντων και είναι ανεξάρτητη από την προσβολή ατομικών δικαιωμάτων. Πρόκειται για άσκηση αξίωσης του ουσιαστικού δικαίου που ανήκει στις ίδιες τις νομιμοποιούμενες ενώσεις.

Αντίθετα, **η εν ευρεία έννοια συλλογική αγωγή** περιλαμβάνει τις περιπτώσεις νομιμοποίησης συλλογικών φορέων ως μη δικαιούχων διαδικών για τη δικαστική επιδίωξη δικαιωμάτων των

¹⁸ Βλ. Leipold Dieter «Η συλλογική αγωγή στην ομοσπονδιακή Γερμανία» ΔΙΚΗ 1983, σελ. 33 επ.

μελών τους. Κλασικό παράδειγμα μη δικαιούχου διαδίκου αποτελεί στο εθνικό μας δίκαιο η ρύθμιση του άρθρου 669 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Σύμφωνα με τη ρύθμιση αυτή «αναγνωρισμένα επαγγελματικά σωματεία εργαζομένων ή εργοδοτών, αναγνωρισμένες ενώσεις τους ή επιμελητήρια έχουν το δικαίωμα 1) να ασκούν υπέρ των μελών τους δικαιώματα που απορρέουν από συλλογική σύμβαση ή άλλες διατάξεις που εξομοιώνονται προς διατάξεις συλλογικής σύμβασης...». Οι περιπτώσεις αυτές αποτελούν διατάξεις δικονομικού περιεχομένου. Η νομιμοποίηση της εκάστοτε ένωσης ως μη δικαιούχου διαδίκου προϋποθέτει την προσβολή ατομικών δικαιωμάτων των μελών της, τα οποία δικαιώματα η ένωση ασκεί χάριν και για λογαριασμό τους, ως δικαιώματα αυτών των ιδίων των μελών. Το δεδικασμένο στις περιπτώσεις αυτές ενεργεί υπέρ του μέλους της ένωσης, όχι όμως και σε βάρος του αφού η ένωση δεν έχει εξουσία διάθεσης του αντικειμένου της δίκης και η νομιμοποίησή της είναι συντρέχουσα¹⁹.

Πρόβλεψη δυνατότητας άσκησης συλλογικής αγωγής εν ευρεία εννοία περιλαμβάνει και ο ν. 2251/1994, όπως θα δούμε παρακάτω, στην παράγραφο 8 του άρθρου 10.

¹⁹ Βλ. Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας *Ερμηνεία Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας*, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2000, σελ. 1267 επ, Βαθρακοκοίλη Βασ. *Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας*, Αθήνα 1995, σελ. 937 επ.

Ενδιαφέρουσα η άποψη του Λεωνίδα Ντάσιου σε *Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο τόμος Α/Π* ότι «το δικαίωμα των ενώσεων κατά το άρθρο 669 του Κ.Πολ.Δικ. είναι παράλληλο αυτοτελές δικαίωμα των συνδικαλιστικών οργανώσεων, που χορηγήθηκε για την προστασία του συλλογικού συμφέροντος, το οποίο προσβάλλεται από την παραβίαση των κανονιστικών όρων των σ.σ.ε.».

Γ. «Εγωιστική» και «αλτρουιστική» συλλογική αγωγή²⁰

Η **εγωιστική συλλογική αγωγή** ασκείται από την ένωση για την προστασία των δικαιωμάτων και εννόμων συμφερόντων των μελών της τα οποία έμμεσα έχει αναλάβει να υπερασπίζεται.

Η **αλτρουιστική συλλογική αγωγή** ασκείται από την ένωση για την προστασία γενικότερων συμφερόντων, θεσμών και αξιών χωρίς να θίγονται άμεσα και προσωπικά τα μέλη της.

4. Η ιστορία της καθιέρωσης της συλλογικής αγωγής στο ελληνικό δίκαιο

Η καινοτόμος για τα ελληνικά δικαιικά δεδομένα πρόβλεψη της δυνατότητας άσκησης συλλογικής αγωγής από τις ενώσεις καταναλωτών για την προστασία των συλλογικών καταναλωτικών συμφερόντων, όπως προβλέπεται από τον ν.2251/1994, συνθέτει το αποτέλεσμα μίας προϊούσας νομοθετικής εξέλιξης αφετηρία της οποίας υπήρξαν οι ρυθμίσεις του ν. 1961/1991 «για την προστασία του καταναλωτή», ο οποίος αν και ανήγαγε σε αποκλειστικό σκοπό των συλλόγων καταναλωτών «την προστασία των ατομικών και συλλογικών συμφερόντων», εν τούτοις δεν καθιέρωσε ρητά τη συλλογική ένδικη προστασία των συμφερόντων τους. Σύμφωνα με τα πρακτικά της Βουλής ο κύριος λόγος που οδήγησε στον αποκλεισμό της πρόβλεψης της συλλογικής αγωγής, ήταν ο φόβος τη δημιουργίας «κάποιων καινούργιων δυναστών στην αγορά», οι

²⁰ Βλ. Καράκωστα *Προστασία του Καταναλωτή Ν.2251/1994*, σελ. 188 επ., Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 1997

οποίοι θα την έλεγχαν για δικούς τους σκοπούς και όχι προς όφελος των καταναλωτών ²¹.

Μετά από συζητήσεις σχετικά με το αν θα ήταν δυνατή η θεμελίωση νομιμοποίησης των ενώσεων καταναλωτών για άσκηση συλλογικής αγωγής στους καταστατικούς της σκοπούς ακολούθησε ο νόμος 2000/1991 «για την αποκρατικοποίηση, απλούστευση των διαδικασιών εκκαθάρισης, ενισχύσεως των κανόνων ανταγωνισμού και άλλες διατάξεις». Ο νόμος αυτός προσέθεσε και νέο άρθρο (40^α) στον ν. 1961/1991 και προέβλεπε για πρώτη φορά τη νομιμοποίηση των ενώσεων καταναλωτών για τη δικαστική επιδίωξη συλλογικών καταναλωτικών συμφερόντων. Όμως, η ρύθμιση του ν.2000/1991 περιόριζε τη σχετική παθητική νομιμοποίηση μόνο σε «επιχειρήσεις που εκ του νόμου ασκούν ή απολαμβάνουν ειδικών προνομίων στην παραγωγή ή τη διάθεση ή τη φύλαξη αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών ή κατέχουν οιασδήποτε άλλης φύσεως προνόμιο ή αποκλειστικό δικαίωμα». Παρά, όμως τον περιορισμό αυτό ως προς τις εναγόμενες επιχειρήσεις στη συλλογική αγωγή, οι ενώσεις καταναλωτών είχαν για πρώτη φορά τη δυνατότητα να εγείρουν συλλογική αγωγή κατά των επιχειρήσεων αυτών, **χωρίς να απαιτείται προς αυτό κάποια εξουσιοδότηση, για να προασπίσουν γενικά (συλλογικά) συμφέροντα του συνόλου των καταναλωτών, ανεξάρτητα αν από την ενέργεια αυτή για την οποία ησκέιτο η αγωγή είχαν υποστεί ή όχι βλάβη τα μέλη της**²².

²¹ Βλ. Πουλιάδη «Η συλλογική αγωγή των ενώσεων καταναλωτών στο ελληνικό δίκαιο» Ελλ.Δικ. 1992,σελ. 485 επ και Πρακτικά Βουλής – Συνεδρίαση ΣΤ/31.7.91 σελ. 159 και Η/6.8-1991 σελ. 225.

²² Βλ. Δελούκα – Ιγγλέση Κορνηλία *Ελληνικό και Κοινοτικό Δίκαιο Καταναλωτή*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1998.

Τέλος, αναφορικά με τις προβλέψεις του κοινοτικού δικαίου και την επίδρασή τους στο θέμα της άσκησης συλλογικής αγωγής, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι ο έλληνας νομοθέτης προηγήθηκε του κοινοτικού, ως προς την καθιέρωση της δυνατότητας των ενώσεων καταναλωτών να ασκούν μέσα προστασίας συλλογικών συμφερόντων. Βέβαια, η ιδέα της ανάγκης της αποτελεσματικής προστασίας του καταναλωτή διαπνέει το σύνολο του κοινοτικού δικαίου, αλλά αναθέτει στα κράτη - μέλη την εξεύρεση του κατάλληλου φορέα του θα επιφορτιστεί με την αντιπροσώπευση των καταναλωτικών συμφερόντων, καθώς και των μέσων προάσπισης αυτών των συμφερόντων.

Ενώ στην ελληνική έννομη τάξη, η δυνατότητα άσκησης συλλογικής αγωγής από τις ενώσεις καταναλωτών με την ειδικότερη μορφή της αγωγής παραλείψεως καθιερώθηκε από το έτος 1991, ο κοινοτικός νομοθέτης το έτος 1998 θέσπισε διατάξεις για τις αγωγές παραλείψεως στον τομέα της προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών²³. Ο έλληνας νομοθέτης προς το σκοπό της προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας προς την κοινοτική οδηγία, εξέδωσε το ΠΔ 301/2002, με το οποίο αφενός τροποποίησε την περίπτωση α της παραγράφου 9 του άρθρου 10 του Ν.2251/1994 προβλέποντας πλείστες περιπτώσεις στις οποίες επιτρέπεται η άσκηση συλλογικής αγωγής με αίτημα την παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς εκ μέρους του προμηθευτή²⁴, αφετέρου καθιέρωσε και τη δυνατότητα άσκησης διασυννοριακής συλλογικής αγωγής σε

²³ Οδηγία 98/27 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19-5-1998 «περί των αγωγών παραλείψεως στον τομέα της προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών (ΕΕ αριθμ. L166 της 11-6-1998).

²⁴ Η απαρίθμηση της περίπτωσης α της §9 του άρ.10 του ν.2251/1994 είναι σε κάθε περίπτωση ενδεικτική.

περίπτωση που η παράνομη συμπεριφορά του προμηθευτή που εκδηλώνεται εντός της ελληνικής επικράτειας, θίγει συμφέροντα καταναλωτών άλλου κράτους - μέλους²⁵.

5. Οι ενώσεις των καταναλωτών στον νόμο 2251/1994.

A. Ίδρυση και σκοπός

Η προστασία των γενικότερων καταναλωτικών συμφερόντων ανατίθεται από το νόμο στις ενώσεις των καταναλωτών²⁶ που πληρούν τις προϋποθέσεις που ο ίδιος καθιερώνει.

Συγκεκριμένα, όπως προβλέπει ο ν. 2251/1994 (αρ. 10 § 1), οι ενώσεις των καταναλωτών συγκροτούνται υπό τη μορφή του σωματείου (ΑΚ 78²⁷) και **έχουν αποκλειστικό σκοπό την προστασία των συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού**. Συνάγεται, λοιπόν ότι οι ενώσεις των καταναλωτών δεν επιτρέπεται να ασκούν παράλληλα και άλλη δραστηριότητα πέρα από την προστασία των καταναλωτών, όπως εμπορία ή παροχή υπηρεσιών σε τρίτους γιατί τυχόν άσκηση τέτοιας δραστηριότητας αποτελεί δραστηριότητα προμηθευτή και είναι δυνατό να συγκρούεται με τα συμφέροντα των καταναλωτών. Πάντως αν παρεμπιπτόντως και ως μέσο προστασίας των συμφερόντων του καταναλωτή επιδιώκεται π.χ. η βελτίωση του

²⁵ Άρθρο 3 ΠΔ 301/2002.

²⁶ «Οι ενώσεις καταναλωτών έχουν αποκλειστικό σκοπό την προστασία των συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού» § 1 άρθρου 10 του Ν. 2251/1994

²⁷ Κατά το άρθρο 78 του Αστικού Κώδικα «Ένωση προσώπων που επιδιώκει σκοπό μη κερδοσκοπικό αποκτά προσωπικότητα, όταν εγγραφεί σε ειδικό δημόσιο βιβλίο (σωματείο) που τηρείται στο πρωτοδικείο της έδρας του. Για να συσταθεί σωματείο χρειάζεται τουλάχιστον είκοσι πρόσωπα».

φυσικού περιβάλλοντος (όπως στο καταστατικό της ένωσης ΕΚ.ΠΟΙ.ΖΩ) δεν συντρέχει λόγος διάλυσης της ένωσης²⁸.

Τα καθήκοντα που ανατίθενται εκ του νόμου στις ενώσεις των καταναλωτών είναι πολύ σημαντικά και είναι ακριβώς αυτά που καθιστούν τις ενώσεις βασικό θεσμό της προστασίας των καταναλωτών, γιατί ο νομοθέτης θεωρεί ότι οι ενώσεις μπορούν να γνωρίζουν σε ποιες περιπτώσεις παραβιάζεται ο νόμος και πλήττονται τα καταναλωτικά συμφέροντα.

Συγκεκριμένα, οι ενώσεις «εκπροσωπούν τους καταναλωτές στα όργανα στα οποία προβλέπεται η εκπροσώπηση καταναλωτών, ενημερώνουν και συμβουλεύουν τους καταναλωτές, τους αντιπροσωπεύουν δικαστικά και εξώδικα και ασκούν συλλογικές αγωγές». Όργανα όπου προβλέπεται η εκπροσώπηση των καταναλωτών από το ν.2251/1994 είναι οι Επιτροπές Φιλικού Διακανονισμού Καταναλωτικών Διαφορών (άρθρο 11), το Εθνικό Συμβούλιο Καταναλωτών (άρθρο 12) και η Επιτροπή Προστασίας των Καταναλωτών των Δημοσίων Επιχειρήσεων και Οργανισμών (άρθρο 13).

Η ενημέρωση και η παροχή συμβουλών προς τους καταναλωτές αποτελούν τις πλέον συνηθισμένες δραστηριότητες των ενώσεων και περιλαμβάνουν κάθε δυνατή ενημέρωση των καταναλωτών για τα προσφερόμενα αγαθά και τις υπηρεσίες, συνήθως μέσω δημοσιεύσεων και ανακοινώσεων. Βεβαίως, ιδιαίτερα σημαντική είναι και η ενημέρωση των πολιτών για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που συνεπάγονται οι συμβάσεις που συνάπτουν οι καταναλωτές.

²⁸ Βλ. Καράκωστα *Προστασία του Καταναλωτή Ν.2251/1994*, οπ.π.

Επίσης, κάθε ένωση έχει δικαίωμα να ζητεί και να λαμβάνει πληροφορίες για θέματα που ανάγονται στα συμφέροντα του καταναλωτικού κοινού από τις δημόσιες υπηρεσίες, τους δημόσιους οργανισμούς, τις επιχειρήσεις κοινής ωφελείας, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και τις ανεξάρτητες επιτροπές που λειτουργούν στα πλαίσια της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης (§ 7 αρθρ.10).

Θεμελιώδους, όμως, σημασίας είναι η πρόβλεψη ότι οι ενώσεις καταναλωτών ασκούν συλλογικούς αγώνες, που εξειδικεύεται με τις διατάξεις των παραγράφων 8 (ατομική αγωγή) και 9 (συλλογική αγωγή).

B. Μέλη των οργανώσεων

Στις ενώσεις των καταναλωτών επιτρέπεται να συμμετέχουν μόνο φυσικά πρόσωπα (§2 του αρ. 10). Τα νομικά, λοιπόν, πρόσωπα αν και έχουν και αυτά την ιδιότητα του καταναλωτή αποκλείονται από τις ενώσεις των καταναλωτών, προφανώς επειδή ο νομοθέτης έκρινε ότι διαθέτουν την (οικονομική κυρίως) δυνατότητα επαρκούς και αποτελεσματικής υπεράσπισης των συμφερόντων τους²⁹.

Για να συσταθεί ένωση καταναλωτών απαιτούνται 100 τουλάχιστον πρόσωπα, ενώ σε μικρούς δήμους και κοινότητες (με πληθυσμό μέχρι 3000 κατοίκους) αρκούν είκοσι πρόσωπα. Ο αυξημένος αριθμός μελών που προβλέπει ο ελληνικός νόμος κρίνεται απαραίτητος για να παρουσιάζει η ένωση εχέγγυα σοβαρότητας που συνδέονται με τις αυξημένες δυνατότητες ελέγχου των προμηθευτών που ο νόμος τους αναθέτει και υπεισέρχονται στη σφαίρα της δημόσιας διοίκησης.

²⁹ Βλ. Σπυράκο οπ.π.

Τέλος, ο νόμος απαγορεύει τη συμμετοχή σε περισσότερες από μία ενώσεις, ορίζοντας ότι οι εγγραφές πέραν της πρώτης είναι άκυρες (§2 του άρθρου 10). Η διάταξη αυτή προκάλεσε συζήτηση στους κύκλους της θεωρίας ως προς τη συνταγματικότητά της³⁰, αλλά και ως προς τη δυνατότητα ελέγχου των διπλοεγγραφών στην πράξη³¹.

Γ. Πόροι των οργανώσεων

Ο νομοθέτης επιδιώκοντας να εξασφαλίσει την αμεροληψία και την ακεραιότητα των ενώσεων, καθιστώντας αυτές ελεύθερες από κάθε είδους οικονομική εξάρτηση, στην παράγραφο 3 του άρθρου 10 προβαίνει σε αποκλειστική απαρίθμηση των πόρων των ενώσεων.

Οι πόροι λοιπόν των ενώσεων μπορούν να προέρχονται αποκλειστικά και μόνο από α) συνδρομές των μελών τους, β) συνδρομές και λοιπές εισπράξεις από τη διάθεση των εντύπων που εκδίδουν οι ενώσεις, γ) εισπράξεις από δημόσιες εκδηλώσεις, δ) κρατική επιχορήγηση ή επιχορήγηση από τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και ε) επιχορήγηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διεθνών οργανισμών και διεθνών ενώσεων καταναλωτών. Ειδικά, όμως, η δυνατότητα κρατικής επιχορήγησης των ενώσεων αν και παρέχει μεγάλη εγγύηση ανεξαρτησίας των ενώσεων, εντούτοις δημιουργεί κίνδυνο δημιουργίας εξάρτησης των ενώσεων από το κράτος, που συχνά εμφανίζεται με την ιδιότητα του προμηθευτή.

Τέλος στην παράγραφο 4 (του άρθρου 10) ο νόμος αποκλείει οποιαδήποτε άλλη μορφή ιδιωτικής χρηματοδότησης με πράξη εν ζωή και απαγορεύει στις ενώσεις καταναλωτών οποιαδήποτε διαφήμιση επιχειρήσεων. Αποκλείεται δηλαδή και η ενίσχυση των

³⁰ Βλ. Δελούκα – Ιγγλέση Κορηλία οπ.π.

³¹ Καράκωστα οπ.π.

ενώσεων από τους ίδιους τους καταναλωτές, με τη μορφή των δωρεών, γιατί δεν είναι απίθανο υπό το πέπλο της δωρεάς καταναλωτή να υποκρύπτεται επιχορήγηση προμηθευτή³².

Δ. Νομική προσωπικότητα και μητρώο ενώσεως καταναλωτών

Οι ενώσεις των καταναλωτών αποκτούν νομική προσωπικότητα με την εγγραφή τους στο μητρώο ενώσεων καταναλωτών (§5 άρθρου 10). Το μητρώο ενώσεως καταναλωτών είναι δημόσιο βιβλίο και τηρείται σε κάθε νομαρχία (§ 6 άρθρου 10). Κάθε ενδιαφερόμενος έχει τη δυνατότητα να ανατρέξει στο μητρώο των ενώσεων καταναλωτών και να ζητήσει αντίγραφο. Παράλληλα, προβλέπεται η τήρηση συγκεντρωτικού μητρώου για όλες τις ενώσεις της χώρας στο Υπουργείο Εμπορίου (και ήδη στη Γενική Γραμματεία Προστασίας του Καταναλωτή του Υπουργείου Ανάπτυξης)³³.

³² Βλ. Δελούκα – Ιγγλέση Κορνηλία ο.π.π.

³³ Στην ηλεκτρονική διεύθυνση της Γενικής Γραμματείας Προστασίας του Καταναλωτή (www.efpolis.gr) υπάρχει on-line πλήρης κατάλογος των στοιχείων όλων των ενώσεων καταναλωτών της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ Ν.2251/1994 - ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΕΝΔΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ - ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Κορυφαίας σημασίας για την προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών, τόσο ως μονάδων όσο και ως συνόλου είναι η αναγνώριση εκ του νόμου στις ενώσεις των καταναλωτών της δυνατότητας να επιδιώκουν **δικαστικά** την προάσπιση και διαφύλαξη των δικαιωμάτων των καταναλωτών.

Ο νόμος 2251/1994 ολοκληρώνοντας, όπως προαναφέραμε, την προσπάθεια που ξεκίνησε με το ν.1961/1991, θεσπίζει ένα ολοκληρωμένο σύστημα των συμφερόντων των καταναλωτών με αιχμή του δόρατος τις ενώσεις των καταναλωτών και κύριο όπλο τους τη συλλογική αγωγή (με τη στενή της έννοια), όπως παρακάτω θα αναλυθεί.

Η απλή ανάγνωση του άρθρου 10 που προβλέπει τις προϋποθέσεις σύστασης και λειτουργίας των ενώσεων των καταναλωτών, τις δυνατότητες ένδικης και εξώδικης προστασίας των καταναλωτών που τους ανατίθενται και ειδικότερα **το ένδικο μέσο της συλλογικής αγωγής**, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο έλληνας νομοθέτης καθιέρωσε ένα πλήρες και ουσιαστικό σύστημα προστασίας των συλλογικών καταναλωτικών συμφερόντων, αν και πάντα υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης.

1. Οι ατομικές αξιώσεις των καταναλωτών και η νομιμοποίηση των ενώσεων καταναλωτών στην άσκησή τους (συλλογική αγωγή εν ευρεία εννοία).

Το άρθρο 10 του ν. 2251/1994 στην όγδοη παράγραφό του απονέμει σε κάθε ένωση καταναλωτών το δικαίωμα «...να ζητεί για τα δικαιώματα των μελών της ως καταναλωτών έννομη προστασία, δικαστικώς ή διοικητικώς, οποιασδήποτε μορφής. Ιδίως νομιμοποιείται να ασκεί αγωγή, αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, αίτηση ακύρωσης ή προσφυγή κατά διοικητικών πράξεων και παράσταση πολιτικής αγωγής». Επίσης, η ίδια διάταξη προβλέπει ότι «κάθε ένωση καταναλωτών δικαιούται να παρεμβαίνει προσθέτως σε εκκρεμείς δίκες μελών της για την υποστήριξη των δικαιωμάτων τους ως καταναλωτών».

Προκύπτει, λοιπόν, ότι οι ενώσεις των καταναλωτών έχουν τη δυνατότητα να ασκούν οι ίδιες τα δικαιώματα των μελών τους σε περίπτωση βλαπτικών ενεργειών των προμηθευτών. Στην περίπτωση αυτή η ένωση νομιμοποιείται να ασκήσει κάθε είδους ένδικα μέσα και βοηθήματα ως μη δικαιούχος διάδικος, σύμφωνα με το πρότυπο της ρύθμισης του άρθρου 669 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ³⁴.

Ο νόμος δεν θέτει ως αυτοτελή προϋπόθεση για την ενεργοποίηση αυτής της δυνατότητας των ενώσεων την προηγούμενη έγκριση των μελών της και συνεπώς μπορεί να γίνει δεκτό ότι αυτή δεν χρειάζεται. Η ένωση μπορεί να ζητήσει έννομη προστασία ακόμη και αν τα μέλη της αδρανούν.

Επίσης, από τη διατύπωση του νόμου («...ιδίως νομιμοποιείται...») συνάγεται ότι η ένωση μπορεί να μετέλθει οποιουδήποτε νομικού μέσου για τη δικαστική και διοικητική προστασία των μελών της. Επιπλέον, η ένωση μπορεί να ζητήσει

³⁴ Βλ. σελίδα 11 της παρούσης και υποσημείωση με αριθμό 19.

έννομη προστασία για τα δικαιώματα των μελών της ακόμη και αν τα δικαιώματα αυτά θεμελιώνονται σε διατάξεις άλλων νομοθετημάτων, εκτός δηλαδή του ν.2251/1994, εφόσον όμως τα μέλη της έχουν την ιδιότητα του καταναλωτή και ο αντίδικος την ιδιότητα του προμηθευτή (κυρίως θα πρόκειται για την προστασία δικαιωμάτων που πηγάζουν από τον Αστικό Κώδικα).

Η ένωση, επίσης, έχει το δικαίωμα να παρέμβει προσθέτως σε εκκρεμείς δίκες των μελών της για την υποστήριξη των δικαιωμάτων τους ως καταναλωτών. Χωρίς τη διάταξη αυτή οι ενώσεις δε θα μπορούσαν να παρεμβαίνουν προσθέτως σε τέτοιες διαφορές αφού το έννομο συμφέρον του άρθρου Κ.Πολ.Δικ. 80 νοείται με τη στενή παραδοσιακή έννοια που σημαίνει εξάρτηση της έννομης θέσης του παρεμβαίνοντος κατά νομική αναγκαιότητα από την έκβαση της αρχικής δίκης³⁵. Οι ενώσεις καταναλωτών έχουν δικαίωμα να παρέμβουν και σε εκκρεμείς δίκες άλλων ενώσεων καταναλωτών που έχουν ασκήσει τη συλλογική αγωγή της παραγράφου 9³⁶.

Τα αποτελέσματα απόφασης επί ατομικής αγωγής που ασκήθηκε από ένωση για λογαριασμό μέλους της ή με παρέμβαση ένωσης σε εκκρεμή δίκη μέλους της κατά το άρθρο 10§8 διέπονται από τις γενικές αρχές για το δεδικασμένο (Κ.Πολ.Δικ. 321, 324 επ) και την εκτελεστικότητα (Κ.Πολ.Δικ. 919 επ)³⁷.

Υποστηρίζεται³⁸ ότι ο νόμος αδικαιολόγητα περιορίσε τη δυνατότητα συλλογικής άσκησης ατομικών αξιώσεων των

³⁵ Βλ. Καράκωστα οπ.π., σελ. 191 επ.

³⁶ Βλ. Π.Πρ.Αθηνών 1114/1996, η οποία στη δίκη μεταξύ ΕΚΠΟΙΖΩ και SLIM δέχθηκε την πρόσθετη παρέμβαση των ενώσεων καταναλωτών Ηρακλείου, Καβάλας και Βόλου.

³⁷ Βλ. Ματθία: «Η νομική φύση και τα αποτελέσματα της συλλογικής αγωγής», ΕΛΛΔικ. 1997, σελ.1 επ. οπ.π

³⁸ Αθανάσιος Πουλιάδης σε *Οι ενώσεις καταναλωτών και η συλλογική αγωγή*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1998, σελ.50 επ.

καταναλωτών εκ μέρους των ενώσεων μόνο στα μέλη των ενώσεων, όπως και το δικαίωμα παρέμβασης των ενώσεων μόνο στις ατομικές καταναλωτικές διαφορές που αφορούν μέλη των ενώσεων.

Το δικαίωμα των ενώσεων περί συλλογικής ένδικης άσκησης ατομικών αξιώσεων των μελών τους, που από πολλούς ονομάζεται για χάριν συντομίας συλλογική αγωγή *latu sensu*³⁹, διαφέρει από τη δικαστική επιδίωξη συλλογικών αξιώσεων με συλλογική αγωγή. Στην πρώτη περίπτωση προβάλλονται δικαστικώς εκ μέρους του έχοντος εξουσία δικαστικής εκπροσώπησης **αξιώσεις μεμονωμένων προσώπων**, ενώ στη δεύτερη ο συλλογικός φορέας ασκεί συλλογική αξίωση και αποβλέπει όχι στην ατομική δικαστική προστασία συγκεκριμένου προσώπου, αλλά στη συλλογική προστασία αόριστου αριθμού προσώπων⁴⁰. Η δεύτερη αυτή περίπτωση συγκροτεί την ουσία της συλλογικής αγωγής (εν στενή έννοια) που καθιερώνει ο ν. 2251/1994 στο άρθρο 10§2, την έννοια και τις προϋποθέσεις άσκησης της θα αναλύσουμε ευθύς αμέσως.

2. Η συλλογική αγωγή κατά το άρθρο 10§9 του ν.2251/1994.

Α. Έννοια της συλλογικής αγωγής και τυπικές προϋποθέσεις άσκησής της από τις ενώσεις καταναλωτών

Το άρθρο 10 στην παράγραφο 9 προβλέπει: «*Ενώσεις καταναλωτών που έχουν τουλάχιστον πεντακόσια ενεργά μέλη και έχουν εγγραφεί στο μητρώο ενώσεων καταναλωτών πριν από δύο τουλάχιστον χρόνια μπορούν να ασκούν κάθε είδους αγωγή για την προστασία των γενικότερων συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού (συλλογική αγωγή)*»,

³⁹ Βλ. παραπάνω σελίδα 10, είδη και διακρίσεις της συλλογικής αγωγής.

⁴⁰ Βλ. Πουλιάδη ο.π.π.

ενώ στην παράγραφο 10 ορίζεται ότι «Συλλογική αγωγή κατά τις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου μπορούν να ασκήσουν από κοινού περισσότερες ενώσεις καταναλωτών ακόμη και αν καθεμία από αυτές έχει μικρότερο αριθμό ενεργών μελών από το προβλεπόμενο κατώτατο όριο, αρκεί τα ενεργά μέλη όλων αθροιστικά των ενώσεων να υπερβαίνουν το όριο αυτό».

Από τη γραμματική διατύπωση της παραγράφου 9 προκύπτει ότι **συλλογική αγωγή είναι κάθε είδους αγωγή που ασκούν ενώσεις καταναλωτών με τουλάχιστον 500 ενεργά μέλη⁴¹ για την προστασία των γενικότερων συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού.**

Ο νομοθέτης θέτει τις ακόλουθες τυπικές προϋποθέσεις για την άσκηση της συλλογικής αγωγής από τις ενώσεις καταναλωτών:

α. Συλλογική αγωγή δικαιούνται να ασκήσουν μόνο ενώσεις καταναλωτών που αριθμούν τουλάχιστον 500 μέλη, τα οποία πρέπει να είναι ενεργά, δηλαδή να έχουν εκπληρώσει τις ταμειακές τους υποχρεώσεις (αρ. 10§10 εδ.γ). Ο αριθμός των μελών της ένωσης αποδεικνύεται με κοινή υπεύθυνη δήλωση των μελών του διοικητικού συμβουλίου της ένωσης (αρ. 10§10 εδ.δ).

β. Οι ενώσεις που ασκούν συλλογική αγωγή θα πρέπει να έχουν εγγραφεί στο μητρώο ενώσεων καταναλωτών τουλάχιστον δύο έτη πριν από την άσκηση της αγωγής (αρ. 10§9).

Ο νομοθέτης θέτοντας τις υπό στοιχεία α και β προϋποθέσεις επέλεξε ως όργανα επιδίωξης και πραγμάτωσης των συλλογικών συμφερόντων, ενώσεις που αριθμούν μεγάλο αριθμό μελών, ο οποίος τους εξασφαλίζει διευρυμένη αντιπροσωπευτικότητα και ταυτόχρονα έχουν διάρκεια ζωής στα καταναλωτικά δρώμενα

⁴¹ Καθώς και κάθε είδους αγωγή που ασκούν από κοινού περισσότερες ενώσεις καταναλωτών ακόμη και αν καθεμία από αυτές έχει μικρότερο αριθμό μελών από 500, εφόσον τα ενεργά μέλη όλων αθροιστικά των ενώσεων να είναι άνω των 500, κατά την § 10 του άρθρου 10.

επαρκή (2 έτη) για να τις καταστήσει αρωγούς και υπερασπιστές των συλλογικών συμφερόντων.

γ. Ταυτόχρονα, προκειμένου να ασκηθεί η συλλογική αγωγή απαιτείται απόφαση του διοικητικού συμβουλίου της ένωσης.

Οι υπό στοιχεία α έως και γ τυπικές προϋποθέσεις αποτελούν **προϋποθέσεις του παραδεκτού της συλλογικής αγωγής** και πρέπει να αναφέρονται στο δικόγραφο της συλλογικής αγωγής⁴². Αποτελούν διαδικαστικές προϋποθέσεις της άσκησης της συλλογικής αγωγής, ελέγχονται αυτεπαγγέλτως από το Δικαστήριο και η έλλειψη κάποιας από αυτές οδηγεί στην απόρριψη της υπό κρίση αγωγής ως απαράδεκτης.

Β. Φύση της συλλογικής αγωγής: Δικαίωμα ή Εξουσία διεξαγωγής δίκης;

Η συλλογική αγωγή της παραγράφου 9 (του άρθρου 10), όπως ήδη έχουμε αναφέρει, αποτελεί το κύριο μέσο έννομης προστασίας των συλλογικών καταναλωτικών συμφερόντων, δηλαδή των συμφερόντων όλων των καταναλωτών και όχι ενός μεμονωμένου καταναλωτή ή μίας αριθμητικά ορισμένης ομάδας καταναλωτών (ενδεχομένως των μελών μίας ένωσης καταναλωτών).

Η συλλογική αγωγή που κατευθύνεται στην προστασία των γενικότερων καταναλωτικών συμφερόντων έχει διχάσει τόσο τη

⁴² Η ένωση των καταναλωτών πρέπει μεταξύ των άλλων να επικαλείται και να προσκομίζει προαποδεικτικά: α) το καταστατικό της, β) τη δικαστική απόφαση έγκρισής του, γ) την απόφαση του αρμοδίου νομάρχη περί καταχώρησής της στο Μητρώο Ενώσεων Καταναλωτών, δ) το πρακτικό του διοικητικού συμβουλίου που αποφάσισε την έγερση της συλλογικής αγωγής και ε) την κοινή υπεύθυνη δήλωση των μελών του διοικητικού συμβουλίου περί του αριθμού των μελών της.

Βλ. και Κων/νου Γαζετά *Γενικοί Όροι των Συναλλαγών και Δικαστική Προστασία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2001 σελ. 165 επ.

νομική θεωρία, όσο και τη νομική πράξη ως προς τη φύση της. Η «πολεμική» που έχει αναπτυχθεί συμπυκνώνεται σε δύο απόψεις:

Η πρώτη άποψη υποστηρίζει ότι η συλλογική αγωγή βρίσκεται το αντίκρισμά της στο ουσιαστικό δίκαιο δηλαδή ότι συλλογική αγωγή σημαίνει **συλλογική αξίωση** και συνεπώς «δικαστικώς επιδιώξιμο δικαίωμα»⁴³.

Η δεύτερη άποψη διαπιστώνει ότι η συλλογική αγωγή δεν αποτελεί τίποτα παραπάνω από «το πιο κατάλληλο **δικονομικό μέσο προστασίας** του διάχυτου καταναλωτικού συμφέροντος⁴⁴».

Έχει μεγάλο ενδιαφέρον τόσο θεωρητικό, όσο και πρακτικό να ασχοληθούμε, όσο το επιτρέπει το αντικείμενο της παρούσης, με τα επιχειρήματα και τους προβληματισμούς των δύο αυτών απόψεων.

ι) Η συλλογική αγωγή ως δικαίωμα του ουσιαστικού δικαίου.

Η νομική θεωρία υποστηρίζει ότι *δικαίωμα είναι η εξουσία που απονέμεται από το δίκαιο στο πρόσωπο (φυσικό ή νομικό) για την ικανοποίηση των συμφερόντων του*⁴⁵. Με το δικαίωμα λοιπόν δημιουργείται μία σταθερή σχέση εξουσίας για το υποκείμενο του δικαιώματος. Το πρόσωπο μπορεί να ασκήσει αυτή την εξουσία και να επιδιώξει τη διαμόρφωση εκείνης της κατάστασης που εξυπηρετεί τα συμφέροντά του⁴⁶. Το υποκείμενο του δικαιώματος (ή φορέας)

⁴³ Βλ. Πουλιάδη οπ.π

⁴⁴ Βλ. Ματθία οπ.π.

⁴⁵ Βλ. Ι.Σ. Σπυριδάκη *Γενικές Αρχές*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 1985, σελ. 79 επ.

⁴⁶ Από την έννοια του δικαιώματος διακρίνεται το έννομο συμφέρον που ορίζεται ως το βιοτικό συμφέρον που αναγνωρίζεται και προστατεύεται από το δίκαιο. Το έννομο συμφέρον δεν αποτελεί δικαίωμα. Η διαφορά μεταξύ δικαιώματος και εννόμου συμφέροντος έγκειται στο γεγονός ότι ενώ στο δικαίωμα ο δικαιούχος του έχει την εξουσία που του απονέμει η έννομη τάξη να επιδιώξει τη δημιουργία κατάστασης που αρμόζει στο δικαίωμά του, στην

είναι ο δικαιούχος του δικαιώματος, αλλά υπάρχουν και περιπτώσεις όπου το πρόσωπο, τα έννομα συμφέροντα του οποίου εξυπηρετεί το δικαίωμα είναι διαφορετικό από το πρόσωπο στο οποίο τυπικά – νομικά ανήκει το δικαίωμα⁴⁷.

Αξίωση (ουσιαστικού δικαίου) σύμφωνα με το άρθρο 247ΑΚ είναι «το δικαίωμα να απαιτήσει κάποιος από κάποιον άλλο μια πράξη ή παράλειψη». Συνάγεται, λοιπόν, από τη διατύπωση του νόμου ότι η αξίωση είναι μορφή δικαιώματος, χωρίς όμως οι δύο έννοιες να ταυτίζονται.

Από την αξίωση του ουσιαστικού δικαίου διακρίνεται η δικονομική αξίωση που αποτελεί το αντικείμενο της δίκης, δηλαδή τον προβαλλόμενο από τον ενάγοντα νομικό ισχυρισμό και το υποβαλλόμενο αίτημα δικαστικής αρωγής (καταψηφιστικό ή αναγνωριστικό ή διαπλαστικό)⁴⁸.

Η σύντομη αυτή ως άνω αναφορά στην έννοια του δικαιώματος και στην πιθανή διαφοροποίηση μεταξύ φορέα του εννόμου συμφέροντος (στην ικανοποίηση του οποίου τείνει το δικαίωμα) και του φορέα του δικαιώματος, όπως και στην έννοια της ουσιαστικής και δικονομικής αξίωσης, είναι αναγκαία για να κατανοήσουμε την άποψη όσων υποστηρίζουν τη φύση της συλλογικής αγωγής ως δικαιώματος⁴⁹.

Υποστηρίζεται, λοιπόν, ότι οι ενώσεις καταναλωτών όταν ασκούν τη συλλογική αγωγή της παραγράφου 9, δεν είναι ενεργούν

περίπτωση του εννόμου συμφέροντος η έννομη τάξη δεν απονέμει στο φορέα (του συμφέροντος) αντίστοιχη εξουσία. Δηλαδή να μεν το πρόσωπο προστατεύεται από κανόνες δικαίου, αλλά δε διαθέτει το ίδιο την εξουσία να πραγματοποιήσει αυτή την προστασία.

⁴⁷ Σπυριδάκη, οπ.π, σελ. 84 επ.

⁴⁸ Σπυριδάκη οπ.π. σελ. 108 επ.

⁴⁹ Εξίσου χρήσιμες είναι οι θεωρητικές αυτές επισημάνσεις και για την αντίθετη άποψη που υποστηρίζει τη «δικονομική» φύση της συλλογικής αγωγής.

ως μη δικαιούχοι διάδικοι⁵⁰, αλλά ενεργούν εξ ιδίου δικαίου, ως δικαιούχοι διάδικοι⁵¹.

Η συλλογική αγωγή (από ουσιαστική άποψη), επομένως, είναι δικαίωμα δικαστικά επιδιώξιμο, το οποίο η έννομη τάξη αναγνωρίζει και αποδίδει στις ενώσεις καταναλωτών, υπό τους ορισμούς του νόμου που ανωτέρω αναλύσαμε.

Συνεπώς, όταν εκδηλώνεται οποιασδήποτε μορφής παράνομη συμπεριφορά, η οποία θίγει ευρύτερα καταναλωτικά συμφέροντα, η ένωση δικαιούται να στραφεί κατά του προμηθευτή και να επιδιώξει την αποκατάσταση της διασαλευθείσης ισορροπίας στις σχέσεις καταναλωτών και προμηθευτή.

Πρόκειται, λοιπόν, **για κατά κανόνα νομιμοποίηση της ένωσης ως δικαιούχου διαδίκου** και όχι για κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση ως μη δικαιούχου διαδίκου, **γιατί η άσκηση συλλογικής αγωγής** που αποβλέπει στην προστασία γενικότερων συμφερόντων είναι ανεξάρτητη από την προσβολή ατομικών δικαιωμάτων και **αποτελεί, κατά την άποψη αυτή, άσκηση αξίωσης του ουσιαστικού δικαίου, η οποία ανήκει στον ίδιο το νομιμοποιούμενο φορέα**⁵². Άλλωστε επειδή πρόκειται για

⁵⁰ Ως μη δικαιούχοι διάδικοι δρουν οι ενώσεις καταναλωτών όταν ασκούν την αγωγή της παραγράφου 8, όπως ήδη αναλύσαμε ανωτέρω.

⁵¹ Η υπογράμμιση αποδίδει την ακριβή διατύπωση της έκθεσης του Τμήματος Νομοτεχνικής επεξεργασίας της Βουλής επί του άρθρου 9 του σχεδίου νόμου, που αποτέλεσε το σημερινό άρθρο 10 του νόμου 2251/1994.

⁵² Όπως υποστηρίζει ο Πουλιάδης (βλ. ανωτέρω, σελ. 9), η κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση της ένωσης ως μη δικαιούχου διαδίκου στην άσκηση αγωγής υπέρ των μελών της προϋποθέτει προσβολή δικαιωμάτων των μελών της και η προστασία που αυτή συνεπάγεται είναι κατά πρώτο και κύριο λόγο ατομική. Προστασία των γενικότερων συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού στην περίπτωση της νομιμοποίησης της ένωσης ως μη δικαιούχου διαδίκου επιτυγχάνεται μόνο αντανakλαστικά σε αντίθεση με τη *stricto sensu* συλλογική αγωγή που έχει πρωτεύοντα στόχο την επιδίωξη γενικότερων συμφερόντων.

ουσιαστικό δικαίωμα της ένωσης, αυτή έχει τη δυνατότητα να στραφεί και εξωδικαστικά κατά του παρανομούντος προμηθευτή ακόμη και πριν την εκδήλωση της παράνομης συμπεριφοράς του.

Η συλλογική αξίωση των ενώσεων καταναλωτών για παράλειψη συμπεριφοράς ή χρηματική ικανοποίηση λόγω «ηθικής βλάβης» αποτελεί επομένως, κατά την άποψη αυτή ατομική αξίωση των ενώσεων με την έννοια του ουσιαστικού δικαίου, δικαίωμα δηλαδή να απαιτήσουν από τον παραβάτη να συμμορφωθεί προς τις αντίστοιχες υποχρεώσεις του⁵³.

Πρωτογενής ή δευτερογενής αξίωση των ενώσεων;

Στο σημείο αυτό οι υποστηρικτές της άποψης ότι η συλλογική αγωγή είναι ουσιαστικό δικαίωμα των ενώσεων καταναλωτών φαίνεται ότι διχάζονται ως προς την «πηγή» αυτού του δικαιώματος και ιδίως ως προς το κατά πόσο πρόκειται για πρωτογενή ή δευτερογενή αξίωση.

α. Έχει διατυπωθεί, λοιπόν, η θεωρία ότι η παράβαση εκ μέρους του προμηθευτή της υποχρέωσής του περί σεβασμού των καταναλωτικών συμφερόντων, δημιουργεί ειδική *ex lege* έννομη σχέση μεταξύ του παραβάτη και της ένωσης καταναλωτών. Εδώ, κατά τους υποστηρικτές αυτής της θεωρίας, έγκειται και η κύρια ιδιαιτερότητα της φύσης της συλλογικής αγωγής. Δηλαδή ενώ η ένωση των καταναλωτών είναι ο δικαιούχος της αξίωσης να απαιτήσει από τον παραβάτη (προμηθευτή) την αποκατάσταση των προσβληθέντων καταναλωτικών συμφερόντων, εντούτοις δεν είναι ο φορέας του προστατευομένου εννόμου αγαθού⁵⁴.

⁵³ Βλ. Πουλιάδη ο.π.π.

⁵⁴ Με την άποψη αυτή φαίνεται να συμφωνεί και η Ευαγγελία Ποδηματά σε «Ζητήματα από τη ρύθμιση της συλλογικής αγωγής κατά το ν.2251/1994», Αρμενόπουλος 1997 σελ. 151 επ.

Προστατευόμενο έννομο αγαθό αποτελούν τα συλλογικά συμφέροντα των καταναλωτών και φορέας τους είναι το σύνολο των προσώπων ενός συγκεκριμένου εκάστοτε γεωγραφικού χώρου στον οποίο εκδηλώνεται η παράνομη συμπεριφορά εκ μέρους του προμηθευτή. Τα συλλογικά συμφέροντα δεν αποτελούν ίδιο της ένωσης έννομο αγαθό. Βρισκόμαστε, λοιπόν, σύμφωνα με την άποψη αυτή ενώπιον διαχωρισμού μεταξύ του δικαιούχου της αξίωσης (ένωση) και του φορέα του προστατευόμενου εννόμου αγαθού (καταναλωτικό κοινό)⁵⁵.

Συνεπώς, συνεχίζουν οι υπέρμαχοι της άποψης αυτής, η συλλογική αξίωση των ενώσεων καταναλωτών γεννιέται μόλις εκδηλωθεί παράνομη συμπεριφορά εκ μέρους του εκάστοτε προμηθευτή, συμπεριφορά η οποία θίγει τα γενικότερα καταναλωτικά συμφέροντα, τα οποία συγκροτούν την πρωτογενή έννομη αξία. Άρα, η συλλογική αξίωση είναι δευτερογενής αξίωση προστασίας, αφού εμφανίζεται μόλις πληγεί το πρωτογενές υποκειμενικό δικαίωμα, το γενικό καταναλωτικό συμφέρον⁵⁶.

β. Το θεωρητικό πρόβλημα της διάστασης μεταξύ φορέα του καταναλωτικού συμφέροντος και δικαιούχου της αξίωσης προστασίας του προσπάθησαν να επιλύσουν όσοι υποστηρίζουν ότι οι ενώσεις των καταναλωτών έχουν πρωτογενή αξίωση να στραφούν κατά των προμηθευτών που παραβιάζουν τα γενικότερα καταναλωτικά συμφέροντα. Οι ενώσεις των καταναλωτών έχουν

⁵⁵ Βλ. Πουλιάδη ο.π.π, ο οποίος σημειώνει ότι η διάκριση μεταξύ δικαιούχου της αξίωσης και φορέα του προστατευόμενου εννόμου αγαθού, δεν είναι ξένη στο χώρο της έννομης τάξης και μνημονεύει τη ρύθμιση του άρθρου 10 του νόμου για τον αθέμιτο ανταγωνισμό (146/1914), όπου οι συλλογικοί φορείς δικαιούνται να αξιώσουν την παράλειψη πράξεων αθέμιτου ανταγωνισμού, πράξεων δηλαδή που θίγουν ευρύτερο κύκλο προσώπων και όχι μόνο τους ίδιους τους φορείς. Βλ. σχετικά και παραπάνω σελίδα 27 και υποσημείωση υπ'αρ. 47.

⁵⁶ Για περισσότερα βλ. Πουλιάδη ο.π.π.

αυτοτελές και ανεξάρτητο, ίδιον έννομο συμφέρον έναντι κάθε προμηθευτή να μη παραβιάζει με οποιοδήποτε τρόπο τα συμφέροντα των καταναλωτών.

Το έννομο αυτό συμφέρον των ενώσεων είναι συμφέρον συλλογικό και όχι ατομικό και επομένως διακρίνεται από τα επιμέρους ατομικά συμφέροντα των κατ' ιδίαν φυσικών προσώπων που είναι μέλη της ένωσης. Τα ατομικά συμφέροντα των κατ' ιδίαν μελών της ένωσης έχουν αναχθεί δυνάμει του καταστατικού της ένωσης σε συλλογικό συμφέρον της ένωσης ως νομικού προσώπου. Πρόκειται, λοιπόν, για καταστατικό σκοπό με νομιμοποιητική λειτουργία.

Συνεπώς, η ένωση ως ίδιο, ανεξάρτητο πρόσωπο είναι φορέας ιδίου, ανεξαρτητοποιημένου συμφέροντος που συνίσταται στην προστασία του συλλογικού συμφέροντος των καταναλωτών έναντι οποιουδήποτε προμηθευτή που προσβάλει τα καταναλωτικά συμφέροντα⁵⁷.

Ο Καράκωστας⁵⁸ υποστηρίζει ότι η άποψη αυτή, ότι δηλαδή η ένωση διαθέτει ανεξάρτητο ίδιο έννομο συμφέρον να επιδιώκει μέσω της συλλογικής αγωγής την προστασία των καταναλωτικών συμφερόντων, συγκεντρώνει όλες τις προϋποθέσεις για την αναγνώριση ενός τέτοιου δικαιώματος: το έννομο συμφέρον είναι υπαρκτό εφόσον η ένωση έχει ως συστατικό της σκοπό την προστασία των συλλογικών συμφερόντων των καταναλωτών, ενώ ο νόμος παρέχει στην ένωση την εξουσία να επιδιώξει δια της

⁵⁷ Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών 3239/1996 (NoB 1998, σελ. 798).

Σύμφωνοι με την άποψη αυτοί και οι Ανδρ. Δεληκωστοπούλου σε σχόλιο επί της ΑΠ (Δ' Τμ.) 589/2001 σε ΔΕΕ 2001, σελ. 117 επ, Μαρ. Καράσης σε *Γενικοί Όροι Συναλλαγών - Δικαστικός Έλεγχος*, Θεσσαλονίκη 1992, Κοτζαμπάση οπ.π, Καράκωστας οπ.π.

⁵⁸ Βλ. παραπάνω

δικαστικής οδού την ικανοποίηση των εννόμων συμφερόντων της. Η εξουσία αυτή έχει αρνητικό περιεχόμενο και στοχεύει στον αποκλεισμό κάθε συμπεριφοράς (πράξης ή παράλειψης) που παραβιάζει τη συναλλακτική υποχρέωση προστασίας του καταναλωτή.

ii) Η συλλογική αγωγή ως δικονομικό «βοήθημα» πραγμάτωσης του γενικότερου καταναλωτικού συμφέροντος.

Η δεύτερη άποψη, όπως ήδη αναφέραμε, υποστηρίζει ότι η προσπάθεια απόδοσης στη συλλογική αγωγή υπόστασης ουσιαστικού δικαιώματος, αποτελεί νομικό ολίσθημα και καταλήγει στη διαπίστωση ότι η συλλογική αγωγή είναι διαδικαστική εξουσία που έχει απονεμηθεί στις ενώσεις των καταναλωτών χωρίς να συνδέεται με δικαίωμα του ουσιαστικού δικαίου.

Συγκεκριμένα, η άποψη αυτή έχει ως αφετηρία της, την παγιωμένη στο χώρο της θεωρίας άποψη ότι στην έννοια της αξίωσης κατ' άρθρο ΑΚ 247 ενυπάρχει η αρχή ότι ο φορέας της αξίωσης ταυτίζεται με το φορέα του προστατευομένου εννόμου αγαθού. Άρα, από τη στιγμή που ο νόμος ορίζει ότι το ευρύτερο καταναλωτικό κοινό είναι ο φορέας του προστατευομένου εννόμου συμφέροντος, δεν είναι δυνατό οι ενώσεις των καταναλωτών να είναι φορείς της ουσιαστικής αξίωσης.

Όμως, η άποψη αυτή υποστηρίζει ότι ούτε και ίδιο θιγόμενο έννομο αγαθό της ένωσης από το οποίο εκπορεύεται αξίωση παραλείψεως της ίδιας της ένωσης θα μπορούσε να διακριβωθεί⁵⁹. Για ιδιωτικό συμφέρον των ενώσεων καταναλωτών δεν μπορεί, επίσης, να γίνει λόγος, ενώ ούτε η εξουσία εναγωγής των

⁵⁹ Βλ. Ν. Θ. Νίκα σε «Προβληματισμοί σχετικά με τις παράλληλες και διαδοχικές δίκες που διεξάγουν οι ενώσεις καταναλωτών», Αρμενόπουλος 1996, σελ. 1176 επ.

πολυάριθμων αυτών ενώσεων για τα συμφέροντα της ολότητας θα μπορούσε να ενταχθεί στα όρια ενός ιδιωτικού δικαιώματος. Αν οι ενώσεις καταναλωτών ασκούσαν δικές τους αξιώσεις θα είχαν κάθε δικαίωμα να τις διαθέσουν ελεύθερα μέσω εκχώρησης, άφεσης χρέους κ.λ.π, δυνατότητα που σαφώς δεν τους απονέμεται. Επιπλέον, η ίδια άποψη, συνεχίζει, ότι ούτε και για προστασία των συμφερόντων μίας συγκεκριμένης ομάδας μπορεί να γίνει λόγος, αφού η προστασία περιλαμβάνει κάθε καταναλωτή, κάθε πολίτη.

Άρα, συνάγεται από τα παραπάνω ότι ο νόμος περιορίζεται στο να καθορίσει ποιος μπορεί να ζητήσει δικαστικά την παράλειψη της παράνομης συμπεριφοράς εκ μέρους του προμηθευτή (η ένωση), χωρίς όμως να προσδιορίζει ποιος είναι ο φορέας της ουσιαστικής αξίωσης.

Συνεπώς, **η συλλογική αγωγή αποτελεί ένα καθαρώς δικονομικής φύσεως βοήθημα, μία εξουσία διεξαγωγής απλώς των συγκεκριμένων δικών, απαλλαγμένο από ουσιαστικού δικαίου σταθμίσεις⁶⁰, αλλά ταυτόχρονα το πλέον κατάλληλο δικονομικό μέσο για την πραγμάτωση του διάχυτου καταναλωτικού συμφέροντος^{61,62}.** Εφόσον λοιπόν, σύμφωνα με την άποψη αυτή, η ένωση αποτελεί αυτόνομη οντότητα προσανατολισμένη προς την προστασία του γενικότερου καταναλωτικού συμφέροντος και όχι δρώσα προς εξασφάλιση ιδίων δικαιωμάτων, αποτελεί απλό θεματοφύλακα δημοσίων συμφερόντων, επιστάτη της έννομης τάξης. Κατά παραχώρηση του κράτους συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του φορέα δημοσίου λειτουργήματος

⁶⁰ Βλ. Νίκα οπ.π.

⁶¹ Βλ. Ματθία οπ.π

⁶² Με την άποψη αυτή συντάσσονται και οι Δέλλιος, Κουσουλής, Κρητικός, Μπέης, αλλά και Leipold.

και διαδραματίζει αντίστοιχο ρόλο με εκείνο του εισαγγελέα στα πλαίσια πολιτικών δικών⁶³.

Αντικείμενο της συλλογικής αγωγής είναι η δικαστική βεβαίωση δεδομένης αντικαταναλωτικής συμπεριφοράς και η απαγόρευσή της ή η ρύθμιση της κατάστασης κατά τρόπο που να εξασφαλίζει το σεβασμό των καταναλωτικών συμφερόντων. Με αυτές τις διευκρινήσεις οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η συλλογική αγωγή αποτελεί μία μορφή υποκειμενικά περιορισμένης *actio popularis*⁶⁴.

Η δικονομική φύση της συλλογικής αγωγής βρίσκει ερείσματα, κατά τους υποστηρικτές της, στις ίδιες τις προβλέψεις του νόμου.

Πρώτη απόδειξη της δικονομικής υπόστασης της συλλογικής αγωγής είναι η υπαγωγή της στη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας. Αν και σε επόμενο κεφάλαιο θα αναλυθεί η προβληματική της εκδίκασης της συλλογικής αγωγής κατά την

⁶³ Βλ. Νίκα ο.π.π

⁶⁴ Η διαφορά από τη γνήσια *actio popularis* συνίσταται στο γεγονός ότι δεν ασκείται από τον καθένα, αλλά μόνο από τις ενώσεις των καταναλωτών και τα επαγγελματικά επιμελητήρια κατόπιν εξαιρετικής εξουσιοδότησης που τους απονέμει ο νόμος για τη διεξαγωγή των σχετικών δικών. Βέβαια, εν τέλει η συλλογική αγωγή έχει ως αποτέλεσμα και την ουσιαστική εξυπηρέτηση των συμφερόντων μεμονωμένων καταναλωτών, χωρίς αυτό να αποτελεί τον κύριο θεσμικό της στόχο. Ο λόγος για τον οποίο ο νομοθέτης δεν δίνει τη μορφή της γνήσιας *actio popularis* στη συλλογική αγωγή (δηλαδή τη δυνατότητα άσκησής της από κάθε πολίτη, χάριν του κοινού συμφέροντος) έγκειται προφανώς στην ανάγκη παράλληλης επίτευξης και του δικαιοτεχνικού στόχου της διατήρησης των πλεονεκτημάτων που συνεπάγεται η χρήση των ΓΟΣ.

Για περισσότερα επί του θέματος βλ. το άρθρο του Γ. Δέλλιου «Τομές της σύγχρονης αρεοπαγτικής νομολογίας στα ζητήματα του συλλογικού ελέγχου των γενικών όρων των καταναλωτικών συμβάσεων» Ελλ.Δικ. 2001 σελ. 1495 επ. αλλά και του ίδιου *Προστασία Καταναλωτή και Σύστημα ιδιωτικού Δικαίου – Ο Δικαστικός Έλεγχος του περιεχομένου των καταναλωτικών συμβάσεων και τα όριά του*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 183 επ.

εκουσία δικαιοδοσία, στο σημείο αυτό μπορούμε να επισημάνουμε τα εξής:

Όπως γνωρίζουμε κατά τη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας εκδικάζονται υποθέσεις που απαιτούν ρύθμιση, λήψη μέτρων προνοίας και όχι διάγνωση και αποκατάσταση ιδιωτικού δικαιώματος, όπως συμβαίνει στην αμφισβητούμενη δικαιοδοσία. Οι υποστηρικτές λοιπόν αυτής της άποψης «βλέπουν» ότι και στη συλλογική αγωγή στόχος είναι ο καθορισμός του μέτρου της επιβαλλόμενης συμπεριφοράς των προμηθευτών ώστε να μην προσβάλλονται τα γενικότερα συμφέροντα του καταναλωτικού κοινού και για το λόγο αυτό θεωρούν τη συλλογική αγωγή γνήσια υπόθεση εκουσίας δικαιοδοσίας.

Επίσης, ως επιχειρήματα υπέρ της άποψής τους επιστρατεύουν την καθολική δέσμευση που συνεπάγεται η απόφαση επί συλλογικής αγωγής (§12 εδάφιο 3), τον κυρωτικό χαρακτήρα της χρηματικής ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης την οποία η ένωση δικαιούται να ζητήσει, αλλά και τη δυνατότητα άσκησης συλλογικής αγωγής αθροιστικά από περισσότερες επιμέρους ενώσεις, όπως και την υποβολή της συλλογικής αγωγής σε αποκλειστική προθεσμία (§10) και όχι σε παραγραφή⁶⁵.

Τα ανωτέρω «επιχειρήματα» υπέρ της δικονομικής φύσης της συλλογικής αγωγής και κυρίως η δεσμευτικότητα της απόφασης που εκδίδεται επί συλλογικής αγωγής και ο χαρακτήρας της ηθικής βλάβης, τη χρηματική ικανοποίηση της οποίας δύνανται να επιδιώξουν οι ενώσεις των καταναλωτών, αποτελούν πεδία ιδιαίτερης θεωρητικής ανάλυσης, αλλά και αμφισβήτησης και για το λόγο αυτό θα αναλυθούν ειδικότερα στα επόμενα κεφάλαια.

⁶⁵ Σε παραγραφή υπόκεινται οι αξιώσεις.

Η υπό κρίση άποψη είναι σήμερα η κρατούσα άποψη στην ελληνική νομολογία. Τα ελληνικά δικαστήρια σήμερα ύστερα από δώδεκα χρόνια ύπαρξη της συλλογικής αγωγής στο δικαϊκό μας σύστημα υποστηρίζουν τη δικονομική φύση της συλλογικής αγωγής.

Είναι συνηθισμένη πλέον η διατύπωση που χρησιμοποιείται από τα δικαστήρια όλων των βαθμών σχετικά με τη θεμελίωση της δικαιοδοσίας τους κατά την εκδίκαση των συλλογικών αγωγών: «Η υπόθεση που φέρεται ενώπιον του Δικαστηρίου με τη συλλογική αγωγή εκδικάζεται κατά τη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας και έχει ως αντικείμενο όχι τη διάγνωση ιδιωτικού δικαιώματος, έννομης σχέσης ή ζητήματος αμφισβητούμενου μεταξύ ορισμένων υποκειμένων ως φορέων του, αλλά την αυθεντική βεβαίωση νομικού γεγονότος ή τη διάπλωση κατάστασης»⁶⁶.

Η θέση αυτή της νομολογίας έχει πλέον παγιωθεί, αν και κατά τα πρώτα χρόνια εφαρμογής της νέας ρύθμισης του ν. 2251/1994 τα πρωτοβάθμια δικαστήρια απέφευγαν να τίξουν το θέμα της φύσης της συλλογικής αγωγής. Εφαλτήριο για να ασχοληθούν με το ζήτημα της νομικής φύσης της συλλογικής αγωγής αποτέλεσαν οι αρθρογραφίες διαπρεπών ελλήνων νομικών με προεξάρχον το άρθρο του κ. Μαθθία «Η νομική φύση και τα αποτελέσματα της συλλογικής αγωγής», (ΕλλΔικ. 1997, σελ.1 επ.), το οποίο μνημονεύεται σε όλες τις αποφάσεις των ελληνικών Δικαστηρίων.

Βέβαια, δεν έλειψαν και οι αντίθετες φωνές εντός της ελληνικής δικαιοσύνης που υποστήριξαν την ουσιαστική φύση της συλλογικής

⁶⁶ Έτσι: ΑΠ 1030/2001 ΕΕμπΔ 2001 (740 επ), ΑΠ 1219/2001 ΕΕμπΔ 2001 (529 επ), ΑΠ 296/2001 ΕλλΔικ. 2001 (1376 επ), ΕφΑθ. 147/2004 ΝοΒ. 2005 (289επ), ΕφΑΘ. 744/2001 ΔΕΕ 2001 (1144), ΕφΑθ 6921/2000 ΔΕΕ 2000 (1122επ), ΕφΑθ 7950/1999 ΔΕΕ 2000 (1121επ), ΕφΑΘ 3285/1998 ΕλλΔικ. 1998 (1335 επ), Π.Πρ.Ηρακλείου 57/2004 ΝοΒ. 2004 (1599 επ), Π.Πρ.Αθ 523/2000 ΔΕΕ 2000 (1136επ), 3356/1997 ΔΕΕ 1998 (1111 επ).

αγωγής. Η πιο χαρακτηριστική είναι αυτή της υπ' αρ. 3239/1996 απόφασης του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (NoB 1998, σελ. 798)⁶⁷ η οποία καταλήγει ότι «η ένωση ως ίδιο, ανεξάρτητο πρόσωπο είναι φορέας ιδίου, ανεξαρτητοποιημένου συμφέροντος που συνίσταται στην προστασία του συλλογικού συμφέροντος των καταναλωτών έναντι οποιουδήποτε προμηθευτή που προσβάλει τα καταναλωτικά συμφέροντα».

ιι) Κριτική θεώρηση των παραπάνω απόψεων

Οι απόψεις που ανωτέρω παρατέθηκαν ως προς τη φύση της συλλογικής αγωγής δεν στερούνται λογικής αλλά και νομικής θεμελίωσης. Είναι, όμως, αναμενόμενο ότι εξαιτίας της «ιδιορρυθμίας» του ένδικου μέσου της συλλογικής αγωγής δημιουργούνται ζητήματα προς επίλυση και ο αρχικός στόχος των θεωρητικών του δικαίου είναι να προσπαθήσουν να εντάξουν το νέο αυτό μόρφωμα στο υπάρχον δικαιοσύνη σύστημα χρησιμοποιώντας παραδεδεγμένες αρχές και πρότυπα.

Η άποψη που υποστηρίζει τη δικονομική φύση της συλλογικής αγωγής, θεωρούμε ότι μάλλον «υποβαθμίζει» τη σημασία της συλλογικής αγωγής για την προάσπιση των γενικότερων καταναλωτικών συμφερόντων.

Η αφετηρία της σκέψης της άποψης αυτής, ότι δηλαδή η αξίωση (ΑΚ 247) εμπεριέχει ως απαραίτητο περιεχόμενο της την ταύτιση του φορέα της με το φορέα προστατευομένου εννόμου αγαθού, παραγνωρίζει ότι η ένωση των καταναλωτών (ως αποκλειστικά αρμόδια να ασκήσει τη συλλογική αγωγή) από τη στιγμή της σύστασής της, εμπερικλείει στην ουσία της την προστασία

⁶⁷ Βλ. παραπάνω σελίδα 37 και υποσημείωση 57.

των συλλογικών συμφερόντων των καταναλωτών. Η ύπαρξη δηλαδή της ένωσης είναι συνυφασμένη με το γενικό καταναλωτικό συμφέρον, η προστασία του οποίου έχει άλλωστε αναχθεί σε υπερεθνική αρχή.

Η ένωση των καταναλωτών είναι εκείνος ο οργανισμός που κατά κύριο λόγο μεριμνά για την προάσπιση των καταναλωτικών συμφερόντων. Επομένως, η άποψη ότι η ένωση των καταναλωτών έχει ίδιο έννομο συμφέρον και μάλιστα πρωτογενές να επιδιώκει την προστασία των καταναλωτών, συμβιβάζεται με την παγιωμένη θεώρηση ότι φορέας της αξίωσης και φορέας του προστατευομένου εννόμου αγαθού ταυτίζονται.

Επιχειρήματα υπέρ της φύσης της συλλογικής αγωγής ως δικαιώματος του ουσιαστικού δικαίου είναι σαφώς η δυνατότητα εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς μεταξύ ένωσης και προμηθευτή, αλλά και η βούληση του ίδιου του νομοθέτη όπως αυτή αποτυπώθηκε από το Τμήμα Νομοτεχνικής Επεξεργασίας της Βουλής⁶⁸. Επιπλέον, η ίδια η αποστολή της συλλογικής αγωγής εξυπηρετείται αποτελεσματικότερα αν δεχθούμε ότι βρισκόμαστε ενώπιον ουσιαστικού δικαιώματος, το οποίο δύνανται, αλλά και υποχρεούνται να ασκήσουν οι ενώσεις για την προάσπιση των καταναλωτικών συμφερόντων.

Η απόδοση, αντίθετα, στη συλλογική αγωγή της ιδιότητας απλώς και μόνο του δικονομικού βοηθήματος, υποβαθμίζει τη σημασία της και το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει στη δημιουργία ενός ισχυρού καταναλωτικού κινήματος που θα έχει τη δυνατότητα να παρεμβαίνει δυναμικά και αποτελεσματικά στα δρώμενα της αγοράς.

⁶⁸ Βλ. υποσημείωση 51.

Τέλος, αξίζει να υπογραμμίσουμε ότι η άποψη που υποστηρίζει τη δικονομική φύση της συλλογικής αγωγής επιστρατεύει μεταξύ άλλων ως επιχείρημα υπέρ της, την υπαγωγή της εκδίκασης της συλλογικής αγωγής στη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας. Διαπιστώνουν, λοιπόν, οι υποστηρικτές της δικονομικής φύσης της συλλογικής αγωγής ότι πρόκειται για γνήσια εκδήλωση της καθοριστικής λειτουργίας του δικαίου. Όπως και παρακάτω θα επισημανθεί, η εκδίκαση της συλλογικής αγωγής είναι πεδίο όπου γίνεται εμφανέστατη η ύπαρξη διαφοράς προς επίλυση και η σύγκρουση συμφερόντων, γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν την αμφισβητούμενη δικαιοδοσία. Άρα, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι λόγοι διευκόλυνσης της διαδικασίας και ταχύτητας στην απονομή της δικαιοσύνης ήταν αυτοί που οδήγησαν στην ένταξη της συλλογικής αγωγής στην διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας και όχι το γεγονός ότι βρισκόμαστε ενώπιον γνήσιας υπόθεσης εκουσίας δικαιοδοσίας.

Εξάλλου, ο αναμφίβολος κυρωτικός χαρακτήρας της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης που δικαιούνται να αξιώσουν οι ενώσεις και η ένταξή του στο χώρο του αστικού δικαίου, δεν είναι πρωτόγνωρος για το αστικό δίκαιο⁶⁹.

Συμπερασματικά, λοιπόν, θα μπορούσε να λεχθεί ότι στους σκοπούς και το πνεύμα του νομοθέτη αρμόζει η άποψη που αποδίδει στη συλλογική αγωγή γνωρίσματα δικαιώματος του ουσιαστικού δικαίου. Η άποψη αυτή ενισχύεται, αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η συλλογική αγωγή αποτελεί μόρφωμα το οποίο ήρθε να καλύψει νέες ανάγκες άγνωστες στο παραδοσιακό σύστημα έννομης προστασίας στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου.

⁶⁹ Βλ. παρακάτω παράγραφο (§)3B ι(ββ)

3. Τα μέσα της συλλογικής προστασίας

A. Η παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς

Αίτημα της συλλογικής αγωγής μπορεί να είναι κατά τη διατύπωση του νόμου «η παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς του προμηθευτή ακόμη και πριν αυτή εκδηλωθεί»⁷⁰.

Από τη σύγχρονη θεωρία αναγνωρίζεται ότι στο χώρο του αστικού δικαίου τα έννομα συμφέροντα των κοινωνιών του δικαίου προστατεύονται από το νόμο και προληπτικά, έναντι απειλών παρανόμων επεμβάσεων. Λόγος για «απειλή παρανόμων επεμβάσεων» γίνεται όταν υφίσταται νομική υποχρέωση αποτροπής της απειλούμενης ζημίας σε τρίτους. Πηγή αυτής της υποχρέωσης είναι η νομοθετική επιταγή που επιβάλλει καθήκοντα, απαγορεύει ενέργειες ή απαγορεύει την άσκηση των δικαιωμάτων κατά τρόπο καταχρηστικό⁷¹.

Στα πλαίσια του ιδιωτικού δικαίου η παροχή προληπτικής προστασίας κατά απειλουμένων παρεμβάσεων επιτυγχάνεται κυρίως μέσω των λεγομένων γενικών αξιώσεων παραλείψεως ή άρσεως της προσβολής. Οι ίδιοι αυτοί μηχανισμοί προληπτικής προστασίας του «ατομοκεντρικού δικαίου» ενεργοποιούνται και στο συλλογικό επίπεδο.

Βέβαια, στο χώρο της συλλογικής προστασίας, δεν ενδιαφέρει η προσβολή ή απειλή προσβολής συγκεκριμένων καταναλωτών, αλλά

⁷⁰ Ο νόμος (2251/1994) στην παράγραφο 9 του άρθρου 10 ενδεικτικά απαριθμεί τις περιπτώσεις νόμων που η παράβασή τους εκ μέρους των προμηθευτών μπορεί να κινητοποιήσει την επιδίωξη προστασίας από τις ενώσεις των καταναλωτών με τη μορφή της αξίωσης παράλειψης της παράνομης συμπεριφοράς.

⁷¹ Δημήτρης Μανιώτης σε «Δικονομικά ζητήματα από την οριστική εκδίκαση της αξιώσεως παραλείψεως ως αιτήσεως παροχής προληπτικής δικαστικής προστασίας» ΕλλΔικ. 2006, σελ. 1273 επ.

η δημιουργία κινδύνων για αόριστο αριθμό προσώπων, για το συλλογικό έννομο αγαθό της υγείας και της ασφάλειας των καταναλωτών ή για τα οικονομικά τους συμφέροντα.

Η αξίωση παραλείψεως της παράνομης συμπεριφοράς συνιστά μέσο προληπτικής αστικής προστασίας, που αποβλέπει στην αποτροπή της απειλούμενης προσβολής και προϋποθέτει προηγούμενη παράνομη προσβολή των καταναλωτικών συμφερόντων και ύπαρξη βάσιμου κινδύνου ότι θα επαναληφθεί η προσβολή. Ρητά ο νόμος προβλέπει (§9 α) ότι η αξίωση μπορεί να ασκηθεί και προληπτικά ακόμη δηλαδή και πριν εκδηλωθεί η παράνομη συμπεριφορά του προμηθευτή.

Η αξίωση άρσης της προσβολής αποβλέπει, επίσης, στην απομάκρυνση της εστίας των κινδύνων, του αιτίου δηλαδή της προσβολής και προϋποθέτει υφιστάμενες παράνομες προσβολές που διατάραξαν τα καταναλωτικά συμφέροντα.

Είναι, λοιπόν, εμφανές ότι οι συλλογικές αξιώσεις παραλείψεως ή άρσης αποτελούν αδικοπρακτικές αξιώσεις⁷² των ενώσεων καταναλωτών και συνεπώς, είναι ανεκχώρητες διότι λόγω της φύσης τους συνδέονται στενά με το πρόσωπο του δανειστή (ΑΚ 465).

Οι ενώσεις των καταναλωτών ασκώντας συλλογική αγωγή με αίτημα την παράλειψη ή άρση δεδομένης παράνομης συμπεριφοράς των προμηθευτών⁷³, μπορούν επίσης να ζητήσουν τη δέσμευση, την απόσυρση, ή την καταστροφή των ελαττωματικών προϊόντων, καθώς και τη λήψη μέτρων, ώστε να εκλείψουν τα συνεχιζόμενα αποτελέσματα της παράβασης, όπως η δημοσίευση μέρους ή του συνόλου της απόφασης ή/και η δημοσίευση επανορθωτικής

⁷² Βλ. Πουλιάδη ο.π.π. σελ. 22 επ.

⁷³ Όπως και των ενώσεων των προμηθευτών κατά τους ορισμούς του νόμου §9^α.

δήλωσης. Τα παρεισφύμενα αυτά αιτήματα που μπορεί να διατυπώσει η ένωση των καταναλωτών αναφέρονται ενδεικτικά από το νόμο.

Επιπλέον, η ενάγουσα ένωση δύναται να συμπεριλάβει στο δικόγραφο της αγωγή της αίτημα περί καταδίκης σε χρηματική ποινή ή/και προσωπικής κράτησης (μέσα αναγκαστικής εκτέλεσης). Εξάλλου, κατά τη διάταξη της §12 του άρθρου 10 το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την προσωρινή εκτέλεση της απόφασης.

Τέλος, στην περίπτωση που η συλλογική αγωγή έχει ως αντικείμενο καταχρηστικούς γενικούς όρους των συναλλαγών, θα περιέχει ως αίτημα την εκ μέρους του δικαστηρίου αναγνώριση ότι οι συγκεκριμένοι όροι είναι καταχρηστικοί και την κήρυξη αυτών ως άκυρων⁷⁴.

⁷⁴ Έτσι οι Καράκωστας οπ.π.σελ. 331, Γαζετάς οπ.π. σελ. 172.

Αντίθετος, όμως ο Κουσουλης («Τα αποτελέσματα αποφάσεως επί συλλογικής αγωγής» σε ΔΕΕ 2002, σελ. 1097 επ), ο οποίος υποστηρίζει ότι αντικείμενο της συλλογικής αγωγής δεν μπορεί να είναι η αναγνώριση ή κήρυξη της ακυρότητας ορισμένου καταχρηστικού ΓΟΣ, γιατί κάτι τέτοιο θα προσέκρουε στην έννοια και λειτουργία της ακυρότητας ως έννομης συνέπειας δυνάμει της οποίας δεν ισχύει ορισμένη δικαιοπραξία επειδή δεν τηρήθηκαν οι όροι του νόμου. Η ακυρότητα πλήττει δήλωση βούλησης δικαιοπρακτικού χαρακτήρα, χαρακτήρας ο οποίος ελλείπει από τους ΓΟΣ που ελέγχονται με τη συλλογική αγωγή (και οι οποίοι αναπτύσσουν την ενέργειά τους αφού συναφθεί δεδομένη σύμβαση με τον καταναλωτή).. Για αυτό το λόγο κρίνει ο συγκεκριμένος συγγραφέας ότι είναι ασύμβατο το αίτημα της αναγνώρισης ή κήρυξης ως άκυρων ΓΟΣ με τη συλλογική αγωγή.

Αξίζει να επισημάνουμε όμως ότι η ΑΠ 1219/2001 διατυπώνει την άποψη ότι «στη συλλογική αγωγή ο αφηρημένος κίνδυνος που ενσωματώνει ο αδιαφανής όρος για τη δικαιοπρακτική αυτοδιάθεση κάθε υποψήφιου καταναλωτή οδηγεί στην κήρυξη του σχετικού όρου ως άκυρου, ακόμη και αν ο ενδεχόμενος εύλογος τρόπος εφαρμογής του θα αρκούσε για την εξάλειψη της επικινδυνότητάς του».

B. Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης

Ο νόμος προβλέπει ότι οι ενώσεις των καταναλωτών δύνανται να αιτηθούν δια της συλλογικής αγωγής χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης.

Ο νόμος θέτει ενδεικτικά⁷⁵ τρία κριτήρια προκειμένου ο δικαστής να προσδιορίσει το ύψος της επιδικαζόμενης χρηματικής ικανοποίησης: την ένταση της προσβολή της έννομης τάξης που προκαλείται από την παράνομη συμπεριφορά, το μέγεθος της επιχείρησης του προμηθευτή και ιδίως τον ετήσιο κύκλο εργασιών της και τέλος τις ανάγκες της γενικής και ειδικής πρόληψης.

Το δικαστήριο προκειμένου να αξιολογήσει την προσβολή της έννομης τάξης και την ένταση αυτή θα συνυπολογίσει το είδος του προσβαλλομένου αγαθού (ζωή, υγεία, ασφάλεια κ.λ.π), τη βαρύτητα της προσβολής, τη διάρκεια της, αλλά και την ευρύτητα του καταναλωτικού κοινού ενώπιον του οποίου εκδηλώνεται η παρανομία (μικρή ή μεγάλη ομάδα). Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των διαφημίσεων: αλλιώς θα κριθεί μία παραπλανητική διαφήμιση που δημοσιεύεται σε ένα επιστημονικό περιοδικό και αλλιώς εκείνη που καταχωρείται σε περιοδικά ευρείας κυκλοφορίας.

Το μέγεθος, εξάλλου, της προσβάλλουσας επιχείρησης ήδη αποτελεί ένα ασφαλές και καθιερωμένο κριτήριο επιμέτρησης της ηθικής βλάβης. Μία εύρωστη επιχείρηση, με υψηλό κύκλο εργασιών που απασχολεί μεγάλο αριθμό εργαζομένων συγκεντρώνει πολλές πιθανότητες να κριθεί πιο αυστηρά σε σχέση με μία επιχείρηση που

⁷⁵ Χαρακτηριστική η υπ' αρ. 147/2004 απόφαση του Εφετείου Αθηνών (σε ΝοΒ.2005, σελ. 289) που αναφέρει ότι λαμβάνει υπόψη της εκτός από τα λοιπά κριτήρια του νόμου και την προσπάθεια της εναγομένης εταιρείας να αντικαταστήσει τους καταχρηστικούς όρους και προσδιορίζει την χρηματική ικανοποίηση σε € 30.000, ενώ το αιτούμενο ποσό ήταν € 1.467.351,43.

βρίσκεται σε δεινή οικονομική κατάσταση. Όμως, ορθά παρατηρείται⁷⁶ ότι η τυχόν ασθενής οικονομική κατάσταση του ζημιώσαντος δεν πρέπει να οδηγήσει στην πλήρη απαλλαγή του από τη χρηματική ικανοποίηση, αφού σκοπός του νόμου είναι να προστατέψει το καταναλωτικό συμφέρον και όχι τον παρανομούντα αλλά οικονομικά αδύναμο προμηθευτή.

Το τελευταίο ενδεικτικό κριτήριο που θέτει ο νόμος είναι οι ανάγκες της γενικής και ειδικής πρόληψης, έννοιες που συναντώνται εξ ορισμού στο ποινικό δίκαιο. Η πρόληψη και αποτροπή των εγκλημάτων είναι ο στόχος της ποινικής λειτουργίας του κράτους. Η ειδική πρόληψη ισοδυναμεί με την αποτροπή τέλεσης νέων εγκλημάτων από τον ίδιο δράστη, ενώ η γενική σημαίνει την αποτροπή όλων των υπολοίπων από την τέλεση εγκλημάτων. Η μεν ειδική πρόληψη επιτυγχάνεται με τη συγκεκριμένη ποινή που επιβάλλεται στο δράστη συγκεκριμένου εγκλήματος η οποία είναι εξατομικευμένη, η δε γενική πρόληψη επιτυγχάνεται μέσω της εκφοβιστικής λειτουργίας που εμπερικλείει η επαπειλούμενη ποινή που προβλέπεται από το νόμο.

Έτσι, λοιπόν, θα πρέπει η επιδικαζόμενη χρηματική ικανοποίηση σε περιπτώσεις συλλογικών αγωγών να είναι μεγαλύτερη όταν πρόκειται για προμηθευτές που συστηματικά παραβιάζουν τα καταναλωτικά συμφέροντα, όπως και στην περίπτωση που η παράνομη συμπεριφορά των προμηθευτών θίγει ευρύτερο αριθμό καταναλωτών, έχει λάβει μεγάλη δημοσιότητα και υφίσταται κίνδυνος να παρασυρθούν και άλλοι προμηθευτές σε ανάλογες συμπεριφορές. Με αυτόν τον τρόπο, η επιβολή υψηλής

⁷⁶ Δεληκώστοπούλου οπ.π.

χρηματικής ικανοποίησης σε βάρος δεδομένου προμηθευτή θα λειτουργήσει αποτρεπτικά για επίδοξους μιμητές.

Χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης παρέχεται μόνο μία φορά και το επιδικαζόμενο ποσό διατίθεται για σκοπούς κοινωφελείς σχετικούς με την προστασία του καταναλωτή (§13).

Η χρήση του όρου «ηθική βλάβη» και η δυνατότητα «χρηματικής της ικανοποίησης» έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις στους νομικούς κύκλους για την ακριβή έννοια και λειτουργία τους στο πλαίσιο της συλλογικής αγωγής.

ι) Η έννοια της ηθικής βλάβης και η λειτουργία της στο χώρο του αστικού δικαίου

Στο χώρο του αστικού δικαίου θεμελιώδης είναι η διάκριση μεταξύ *περιουσιακής ζημίας και ηθικής βλάβης*⁷⁷.

Περιουσιακή ζημία καλείται η βλάβη σε αγαθά που είναι δυνατό να αποτιμηθούν σε χρήμα.

Αντίθετα, η μη περιουσιακή ζημία, η οποία καλείται και ηθική βλάβη είναι η βλάβη σε αγαθά μη περιουσιακά, όπως είναι η ζωή, η υγεία, η ελευθερία, η τιμή και άλλα αγαθά που απορρέουν από τη σωματική, τη ψυχική ή την κοινωνική ατομικότητα του προσώπου. Πρόκειται για αγαθά που συνδέονται με το πρόσωπο του ζημιωθέντος, αποτελούν δηλαδή εκφάνσεις της προσωπικότητάς του. Πολλές φορές η προσβολή αυτών των ηθικών αγαθών συνεπάγεται και οικονομική ζημία (π.χ η προσβολή της υγείας λόγω

⁷⁷ Σταθόπουλος Μιχ. σε Γεωργιάδη – Σταθόπουλου *Ερμηνεία Αστικού Κώδικα, Τόμος II*, σελ. 101 επ. Επίσης, ίδιου *Γενικό Ενοχικό Δίκαιο Τόμος Α1*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1993, σελ. 143 επ.

τραυματισμού, συνεπάγεται για τον παθόντα ιατρικά έξοδα και απώλεια εισοδημάτων). Η ζημία αυτή είναι σαφώς περιουσιακή.

Άρα, η ηθική βλάβη αποτελώντας τον αντίκτυπο της προσβολής οποιουδήποτε δικαιώματος, εννόμου συμφέροντος ή μη περιουσιακού αγαθού στην ηθική, ψυχική ή σωματική συγκρότηση του προσώπου⁷⁸, είναι η ζημία που δεν αποτιμάται σε χρήμα.

Το πρόβλημα σχετικά με την ηθική βλάβη έγκειται στο κατά πόσο μπορεί ή πρέπει να δοθεί για την πρόκλησή της αποζημίωση. Ο κύριος σκοπός της καταβολής αποζημίωσης είναι η αποκατάσταση της ζημίας και η συνακόλουθη επαναφορά των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση. Ενώ, λοιπόν, στις περιουσιακές ζημίες ο επιδιωκόμενος με την αποζημίωση σκοπός επιτυγχάνεται ευχερώς με το χρήμα, δε συμβαίνει το ίδιο με τις μη περιουσιακές ζημίες.

Οι ηθικές αξίες δεν είναι αποτιμητές σε χρήμα και συνεπώς υπάρχει δυσχέρεια ως προς τον προσδιορισμό της έκτασης της αποζημίωσης του παθόντος, αφού η ίδια η έκταση της προκληθείσας ηθικής βλάβης είναι δύσκολο να οριστεί. Ταυτόχρονα, υφίσταται ο κίνδυνος υπέρμετρης επέκτασης του ύψους των αποζημιώσεων και των περιπτώσεων που αυτές παρέχονται, ακριβώς επειδή η ύπαρξη και τα όρια της ηθικής βλάβης είναι αστάθμητοι παράγοντες.

Οι κίνδυνοι αυτοί οδήγησαν τον νομοθέτη στην καθιέρωση της χρηματικής ικανοποίησης του παθόντα σε περιπτώσεις πρόκλησης ηθικής βλάβης και μάλιστα μόνο σε εκείνες τις περιπτώσεις που ο νόμος προβλέπει (ΑΚ 299, 59, 932).

⁷⁸ Πατεράκης Στυλιανός σε *Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης* Β' έκδοση, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2001.

Η φύση της χρηματικής ικανοποίησης προβληματίσε τη νομική θεωρία⁷⁹. Συνοπτικά, πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η κρατούσα στη θεωρία και νομολογία άποψη υποστηρίζει ότι στην χρηματική ικανοποίηση υπερισχύει η αποκαταστατική φύση με ανάλογη εφαρμογή της διάταξης του ΑΚ 297, ήτοι της αρχής αποκατάστασης της προτέρας κατάστασης.

Αυτούσια αποκατάσταση της ηθικής βλάβης είναι αδύνατη στις περισσότερες περιπτώσεις, αφού ο σωματικός πόνος, η ψυχική στεναχώρια, ο χαμένος χρόνος δεν μπορούν αναδρομικά να αποκατασταθούν. Στις περιπτώσεις αυτές η καταβολή χρηματικού ποσού στοχεύει στη ψυχική ανακούφιση του παθόντος, στην απάμβλυνση του ψυχικού του άλγους, στην αποκατάσταση της ηρεμίας του και γενικότερα στην αποκατάσταση της ισορροπίας του πλέγματος των ηθικών και κοινωνικών αξιών που διαταράχθηκαν εξαιτίας της προσβολής που ο παθών υπέστη.

Σε κάθε περίπτωση, υποστηρίζει η κρατούσα γνώμη⁸⁰, υπό το ισχύον δίκαιο όπου η αυστηρή διάκριση ποινικού και αστικού δικαίου αποτελεί εκ των στυλοβατών του κράτους δικαίου⁸¹, δεν μπορεί να αποδοθεί κυρωτικός χαρακτήρας στην χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, δηλαδή η χρηματική ικανοποίηση δεν επιβάλλεται στο δράστη ως ποινή για την παράνομη πράξη ή παράλειψή του. Ενώ στο ποινικό δίκαιο, η πρόβλεψη της ποινής και η επιβολή της, αποσκοπεί στην προστασία των θεωρουμένων από την έννομη τάξη ως πολύτιμων εννόμων αγαθών και συνεπώς στη διατήρηση της δικαιοσύνης, στο

⁷⁹ Για τις θεωρίες περί της φύσεως της χρηματικής ικανοποίησης βλ. Πατεράκη ο.π.π. σελ. 51 επ.

⁸⁰ Έτσι, Πατεράκης ο.π.π, Σταθόπουλος ο.π.π, Καράκωστας ο.π.π

⁸¹ Βλ. Πατεράκη ο.π.π. σελ. 67.

χώρου του αστικού δικαίου επιδιώκεται μέσω της αποζημίωσης η αποκατάσταση της ζημίας. Συνεπώς, δεν είναι δυνατό να αποδοθεί χαρακτήρας κύρωσης ή ποινής στη χρηματική ικανοποίηση που διαπλάθεται και λειτουργεί στο χώρο του αστικού δικαίου.

Αξίζει, όμως, να επισημανθεί ότι από μέρος της θεωρίας υποστηρίζεται ότι η επιδίωξη άμεσων κυρωτικών ή προληπτικών σκοπών μπορεί να αποτελεί θεμιτό πρωτογενή στόχο και του ιδιωτικού δικαίου⁸², κατά το πρότυπο των punitive ή exemplary damages του αγγλοσαξωνικού δικαίου⁸³. Διατάξεις με κυρωτικό χαρακτήρα απαντώνται και στο ελληνικό ιδιωτικό δίκαιο όπως είναι το άρθρο 65§2 του ν.2121/1993 για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας⁸⁴, το άρθρο ΑΚ 1839 για τη στέρηση του μεριδούχου από τη νόμιμη μοίρα, τα άρθρα ΑΚ 1860επ. για την κήρυξη του κληρονόμου ως αναξίου και το άρθρο ΑΚ 1911 για την έκπτωση του κληρονόμου από το ευεργέτημα της απογραφής σε περίπτωση ανακριβούς απογραφής⁸⁵.

⁸² Έτσι, ο Πουλιάδης οπ.π. σελ. 27.

⁸³ Για την έννοια και τις προϋποθέσεις επιδίκασης των punitive ή exemplary damages, βλ. Calamari & Perillo "The Law of Contracts", Chapter 14, p. 589 και Bernstein Herbert σε Clark's - Ansary's "Introduction to the Law of United States", Chapter 8, p. 177.

Συνοπτικά, μπορεί να λεχθεί ότι η κυρωτική ή παραδειγματική αποζημίωση επιτρέπει στο δικαιούχο να τιμωρήσει τον προσβολέα χωρίς να υπάρχει περιορισμός υπαγορευόμενος από το ύψος της πραγματικής ζημίας. Σκοπός της κυρωτικής αποζημίωσης είναι η τιμωρία της παράνομης συμπεριφοράς και του υπαιτίου για την εξοργιστική συμπεριφορά του και προκειμένου να αποτραπεί αυτός και άλλοι σαν και αυτόν από παρόμοια συμπεριφορά στο μέλλον.

⁸⁴ Η οφειλόμενη σε περίπτωση υπαιτίας προσβολής της πνευματικής ιδιοκτησίας αποζημίωση δεν μπορεί να είναι κατώτερη από το διπλάσιο της αμοιβής που συνήθως ή κατά το νόμο καταβάλλεται για το είδος της εκμετάλλευσης που έκανε χωρίς την άδεια ο υπόχρεος.

⁸⁵ Έτσι ο Πουλιάδης οπ.π., σελ. 29, ο οποίος θεωρεί ότι στις αναφερόμενες περιπτώσεις η επιβολή περιουσιακών μειονεκτημάτων «διέπεται, αν όχι αποκλειστικά, οπωσδήποτε όμως παράλληλα και από εκτιμήσεις κυρωτικού χαρακτήρα»

Η ίδια μερίδα της θεωρίας υποστηρίζει ότι ποινή και αποζημίωση, παρόλο τον αυστηρό εννοιολογικό διαχωρισμό τους, μπορούν να εκπληρώσουν λειτουργίες που κανονικά εντάσσονται στον αντίθετο χώρο, από εκείνο από τον οποίο κάθε μία προέρχεται, αφού ο τελικός σκοπός της εξασφάλισης της κοινωνικής τάξης και ειρήνης είναι κοινός. Έτσι, καταλήγει η άποψη αυτή στο συμπέρασμα ότι ειδικά στο χώρο της συλλογικής προστασίας, όπου επιδιώκεται όπως είδαμε η προστασία γενικότερων συμφερόντων, ευνοείται η διαπήδηση της κυρωτικής – προληπτικής λειτουργίας του ποινικού δικαίου στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου, γιατί η θεραπεία των γενικότερων συμφερόντων που αποτελεί προέχουσα αποστολή του ποινικού δικαίου τώρα πρόκειται να εκπληρωθεί και με τα μέσα του ιδιωτικού δικαίου⁸⁶.

ι) Η χρηματική ικανοποίηση της «ηθικής βλάβης» ως αίτημα της συλλογικής αγωγής

Η πρόβλεψη της δυνατότητας των ενώσεων καταναλωτών να ζητήσουν χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης προκάλεσε πολλές συζητήσεις ως προς τη φύση της ηθικής βλάβης.

αα. «Αποκαταστατικός» χαρακτήρας της χρηματικής ικανοποίησης

Μερίδα της θεωρίας⁸⁷ διατυπώνει την άποψη ότι και στην περίπτωση της συλλογικής αγωγής η χρηματική ικανοποίηση που

⁸⁶ Έτσι ο Πουλιάδης οπ.π, σελ. 30.

⁸⁷ Καράκωστας Ιωάννης – Παπαρσενίου Παρασκευή σε «Η λειτουργία της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης στο πλαίσιο της συλλογικής αγωγής του νόμου 2251/1994 για την προστασία του καταναλωτή» ΔΕΕ 1996, σελ. 475 επ και επίσης Καράκωστας Ιωάννης σε «Προστασία του Καταναλωτή» οπ.π, σελ. 207επ.

ζητά η ένωση για επελθούσα ηθική βλάβη έχει αποκαταστατικό χαρακτήρα.

Βέβαια, όπως ήδη έχουμε διαπιστώσει η συλλογική αγωγή στοχεύει στην προστασία των γενικότερων συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού. Επομένως, όταν κάνουμε λόγο για ηθική βλάβη στο πλαίσιο της συλλογικής αγωγής, δεν εννοούμε ζημία επελθούσα σε συγκεκριμένους καταναλωτές.

Ήδη, επισημάναμε ότι στην περίπτωση της συλλογικής αγωγής προστατεύεται η πίστη, η εμπιστοσύνη του καταναλωτικού κοινού αναφορικά με τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, την ποιότητα, την αποτελεσματικότητα και την ασφάλεια των υπό διάθεση προϊόντων και υπηρεσιών. Η διάψευση των ελπίδων και των προσδοκιών που εμπεδώθηκαν στο καταναλωτικό κοινό επιφέρει διασάλευση της εμπιστοσύνης του και δημιουργεί ευρύτερη κοινωνική αναταραχή, αφού ο μέσος καταναλωτής ή το ευρύτερο καταναλωτικό κοινό αντιλαμβάνεται ότι έχει υποστεί ανεπίτρεπτο και κακόβουλο επηρεασμό και έχει συρθεί σε λήψη αποφάσεων που δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές του ανάγκες. Ταυτόχρονα, όμως οι ίδιες ενέργειες των προμηθευτών προσβάλλουν και το δικαίωμα αυτοδιάθεσης του μέσου καταναλωτή ως θεμελιώδες στοιχείο της προσωπικότητάς του. Η παράνομη, λοιπόν, ενέργεια του προμηθευτή θα μπορούσαμε να διαπιστώσουμε ότι προκαλεί ηθική βλάβη στο καταναλωτικό κοινό.

Η χρηματική, λοιπόν, ικανοποίηση που δικαιούνται να ζητήσουν οι ενώσεις καταναλωτών στοχεύει στην κατ' ανάλογη εφαρμογή της αρχής της αποκατάστασης της «προτέρας κατάστασης» (ΑΚ 297) επαναφορά των πραγμάτων στην

προηγούμενη κοινωνική και ηθική τους ισορροπία, η οποία διαταράχθηκε από την προσβλητική ενέργεια του προμηθευτή⁸⁸.

Η λειτουργία, επομένως, της χρηματικής ικανοποίησης έχει αποκαταστατικό χαρακτήρα. Η καταβολή ορισμένου χρηματικού ποσού αποβλέπει στην αποκατάσταση της κοινωνικής αναταραχής και της τρωθείσας εμπιστοσύνης του καταναλωτικού κοινού στη διασαλευθείσα έννομη τάξη έννομη τάξη, στην αποκατάσταση με άλλα λόγια της τρωθείσας κοινωνικής ισορροπίας με την επαναφορά των πραγμάτων στην προηγούμενη κοινωνική και ηθική τους ισορροπία. Ταυτόχρονα, η χρηματική ικανοποίηση λειτουργεί και ως μέσο προστασίας της προσωπικότητας.

Το ίδιο αυτό ένδικο βοήθημα, κατά την άποψη που παραθέτουμε, που έχει αποκαταστατικό χαρακτήρα είναι αδιανόητο να έχει κυρωτικό ή τιμωρητικό σκοπό. Βέβαια, ο νόμος επιτάσσει ρητά το στόχο της γενικής και ειδικής πρόληψης, αλλά δεν έχει την έννοια της απόδοσης προσωπικής μομφής στο δράστη. Δηλαδή ο στόχος της γενικής και ειδικής πρόληψης επιτυγχάνεται όχι με την αποδοκιμασία του δράστη, αλλά με την αφαίρεση του χρηματικού ποσού από το δράστη με σκοπό την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης θύματος, δηλαδή με την αποκατάσταση των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση και την εξυπηρέτηση της αρχής της επανορθωτικής δικαιοσύνης.

Επιχείρημα υπέρ του αποκαταστατικού χαρακτήρα της χρηματικής ικανοποίησης αποτελεί, κατά την άποψη αυτή, η αποδέσμευση της ευθύνης στο πλαίσιο της συλλογικής αγωγής από το στοιχείο της υπαιτιότητας. Συγκεκριμένα, οι προϋποθέσεις που αναφέρονται στο νόμο (§9περ.α) δεν αναφέρουν την υπαιτιότητα ως

⁸⁸ Καρακώστας οπ.π, Καρακώστας – Παπαρσενίου οπ.π.

στοιχείο της συμπεριφοράς του προμηθευτή. Άρα, η ευθύνη του προμηθευτή και η αξίωση της χρηματικής ικανοποίησης της ένωσης των καταναλωτών γεννάται ανεξάρτητα από τη συνδρομή του υποκειμενικού στοιχείου, του ψυχικού συνδέσμου δηλαδή του δράστη (προμηθευτή) με την παράνομη συμπεριφορά του. Η υποχρέωση, λοιπόν, της καταβολής της χρηματικής ικανοποίησης αποσυνδέεται από το πταίσμα, πράγμα που απαγορεύει την αναγνώριση κυρωτικής χροιάς στη χρηματική ικανοποίηση⁸⁹. Άλλωστε, η κυρωτική φύση της χρηματικής ικανοποίησης δε συμβιβάζεται με το σύστημα της αστικής ευθύνης μέσα στα πλαίσια της οποίας αναζητείται η αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας.

Ο αποκαταστατικός χαρακτήρας της χρηματικής ικανοποίησης έχει αποφασιστική σημασία γιατί με βάση αυτόν πρέπει κάθε φορά να προσδιορίζεται και η έκταση της αποζημίωσης για την ηθική βλάβη. Ο αποκαταστατικός χαρακτήρας παρέχει ένα επαρκώς ασφαλές κριτήριο για τον προσδιορισμό του ποσού της χρηματικής ικανοποίησης με βάση τα εκάστοτε θιγόμενα αγαθά όπως αυτά αποτιμώνται σε χρήμα, για την επανόρθωση των πραγμάτων στην προτέρα τους κατάσταση. Απαιτείται και αρκεί ο προσδιορισμός των θιγομένων αγαθών, όπως πχ. η πίστη, η εμπιστοσύνη, η ελευθερία αυτοπροσδιορισμού της προσωπικότητας και η έκταση της προσβολής τους για να καθοριστούν τα αναγκαία χρηματικά μέσα για την επαναφορά των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάστασή

⁸⁹ Βλ. Καράκωστας – Παπαρσενίου οπ.π

Υπέρ του αποκαταστατικού χαρακτήρα της χρηματικής ικανοποίησης και οι: Δεληκωστοπούλου Ανδρομάχη σε «Η χρηματική ικανοποίηση ηθικής βλάβης στις συλλογικές αγωγές του Ν. 2251/1994 και τα κριτήρια προσδιορισμού της» ΔΕΕ 1997, σελ. 10 επ, η οποία όμως αναγνωρίζει και προληπτικά αποτελέσματα της απειλής της ευθύνης προς αποζημίωση, Δελούκα - Ιγγλέση Κορνηλία σε *Ελληνικό και Κοινοτικό Δίκαιο Καταναλωτή*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 1998, σελ. 186 επ.

τους⁹⁰. Οι απόψεις αυτές εναρμονίζονται και με τις ρυθμίσεις του νομοθέτη ο οποίος προέκρινε ότι τα επιδικαζόμενα ποσά διατίθενται για κοινωφελείς σκοπούς σχετικούς με την προστασία του καταναλωτή.

ββ. Ο κυρωτικός χαρακτήρας της χρηματικής ικανοποίησης

Κρατούσα στη θεωρία, αλλά και στη νομολογία άποψη είναι αυτή που υποστηρίζει ότι η χρηματική ικανοποίηση που προβλέπει ο ν.2251/1994 στο άρθρο 10 έχει αποκλειστικά κυρωτικό – προληπτικό χαρακτήρα^{91,92}. Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης θεωρούν «ατυχή»⁹³ το χαρακτηρισμό της συγκεκριμένης χρηματικής καταδίκης ως «χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης» και πιστεύουν ότι πρόκειται για κατ' εξοχήν αστική κύρωση.

Η άποψη αυτή επικαλείται την εισηγητική έκθεση του νόμου η οποία αναφέρει ότι η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης διαμορφώνεται κατά το πρότυπο των punitive damages του αγγλοσαξωνικού δικαίου.

Εκτός, όμως, από την εισηγητική έκθεση, η άποψη αυτή βρίσκει ερείσματα και εντός του κειμένου του νόμου: ως κριτήρια καθορισμού της χρηματικής ικανοποίησης από το δικαστήριο τίθενται η ένταση της προσβολής της έννομης τάξης λόγω της παράνομης συμπεριφοράς, το μέγεθος της εναγόμενης επιχείρησης

⁹⁰ Βλ. Καρακώστα ο.π.π.

⁹¹ Υπέρ της άποψης αυτής: Πουλιάδης ο.π.π., Πατεράκης ο.π.π., Μαθθίας ο.π.π., Σπυράκος ο.π.π, Κοτζαμπάση ο.π.π., Κρητικός σε σημείωση επί της Πο. Πρωτ. Αθηνών 1114/1996 σε Ελλ.Δικ. 1997, σελ. 699 επ.

⁹² Τον κυρωτικό χαρακτήρα της χρηματικής ικανοποίησης χρησιμοποιούν ως επιχείρημα και όσοι υποστηρίζουν ότι η συλλογική αγωγή είναι δικονομικό μέσο επιδίωξης των συλλογικών συμφερόντων.

⁹³ Βλ. Μαθθία ο.π.π

και ιδίως ο ετήσιος κύκλος εργασιών της και οι ανάγκες της γενικής και ειδικής πρόληψης.

Η ευχέρεια ποσοτικής διαβάθμισης των επιδικαζομένων χρηματικών ποσών με βάση περιστάσεις που αφορούν στην βαρύτητα της πράξης και το πρόσωπο του υπευθύνου συνδέεται με εκτιμήσεις ποινικού χαρακτήρα και είναι ασυμβίβαστη με τον αποκαταστατικό χαρακτήρα της αποζημίωσης στο χώρο του αστικού δικαίου, όπως τον αναλύσαμε παραπάνω⁹⁴. Όμως, ούτε και για ικανοποίηση ηθικής βλάβης με τη συνήθη έννοια πρόκειται. Η παρεχόμενη προστασία αναφέρεται σε συλλογική ηθική βλάβη με την έννοια της προσβολής γενικότερων συμφερόντων και όχι ηθική βλάβη συγκεκριμένων προσώπων ή της ένωσης ατομικά. Ταυτόχρονα, ο συγκεκριμένος όρος δεν μπορεί να σχετίζεται με την ηθική υπόσταση ή το συναίσθημα προσβληθέντων προσώπων. **Ο όρος, λοιπόν, χρησιμοποιείται ως τεχνικός όρος για να υποδηλώσει την προσβολή μη περιουσιακών συμφερόντων και για το λόγο αυτό υποστηρίζεται ότι ο όρος «κυρωτική αποζημίωση» θα απέδιδε καλύτερα την έννοια του νόμου⁹⁵.**

Επίσης, υπέρ του κυρωτικού χαρακτήρα της χρηματικής ικανοποίησης συνηγορεί και η ρύθμιση του νόμου που περιορίζει τη δυνατότητα παροχής της μόνο μία φορά, περιορισμός που αποτελεί εκδήλωση της αρχής που ισχύει σε κάθε κύρωση: *ne bis in idem*.

Η συλλογική ένδικη προστασία των καταναλωτών πραγματοποιείται έτσι συνολικά σε προληπτικό επίπεδο υπό δύο παραλλαγές: από τη μία πλευρά εμφανίζεται ως πρόληψη, η οποία

⁹⁴ Ο Σπυράκος υποστηρίζει ότι η ταυτότητα της επιχείρησης αναπληρώνει αναλογικά την προσωπικότητα του δράστη (κριτήριο επιβολής της ποινής στο χώρο του ποινικού δικαίου), αντιστοιχία την οποία και ο ίδιος κρίνει υπερβολική.

⁹⁵ Βλ. Πουλιάδη ο.π.π.

προηγείται της πράξης και αποβλέπει στο να εμποδίσει επικείμενη παράνομη προσβολή (πρωτογενής πρόληψη) που επιτυγχάνεται όπως είδαμε με την αξίωση παράλειψης και από την άλλη πλευρά εμφανίζεται ως πρόληψη που ακολουθεί και αποσκοπεί να προλάβει μελλοντικές προσβολές (δευτερογενής πρόληψη)⁹⁶. Προς τη κατεύθυνση της εκ των υστέρων πρόληψης χρησιμοποιείται η χρηματική ικανοποίηση ηθικής βλάβης.

Ο προληπτικός χαρακτήρας της χρηματικής ικανοποίησης μπορεί να επιτευχθεί μόνο όταν τα επιδικαζόμενα ποσά θα είναι αρκετά υψηλά ώστε πραγματικά ο προμηθευτής να συνειδητοποιήσει ότι είναι προτιμότερο να επενδύσει κεφάλαια ώστε να εξαλειφθούν ή έστω να ελαχιστοποιηθούν οι περιπτώσεις παραβίασης των καταναλωτικών συμφερόντων, παρά να καταβάλλει χρηματική ικανοποίηση στο πλαίσιο της εναντίον του άσκησης συλλογικών αγωγών. Με τον τρόπο αυτό ο κυρωτικός χαρακτήρας της χρηματικής ικανοποίησης θα αποτελέσει και ισχυρό κίνητρο για την καλύτερη και ασφαλέστερη οργάνωση των δραστηριοτήτων των προμηθευτών.

Τέλος, οι υποστηρικτές της άποψης αυτής επικαλούνται και τους σκοπούς για τους οποίους διατίθενται τα επιδικαζόμενα ποσά: κοινωφελείς σκοποί σχετικοί με την προστασία του καταναλωτή. Με την εκδοχή του αποκαταστατικού χαρακτήρα η ρύθμιση αυτή θα ήταν ανακόλουθη.

Οι κοινωφελείς σκοποί που σχετίζονται με την προστασία του καταναλωτή μπορεί να είναι η δημιουργία οργανισμών ή επιτροπών με σκοπό τον ποιοτικό έλεγχο των προϊόντων που κυκλοφορούν στην αγορά και η αξιολόγησή τους και η γνωστοποίηση των

⁹⁶ Βλ. Πουλιάδη οπ.π. σελ. 33 επ.

αποτελεσμάτων στο ευρύ καταναλωτικό κοινό μέσω του τύπου, η δημιουργία επιτροπών ή οργανισμών προληπτικού ελέγχου του επιτρεπτού των διαφημίσεων και η επισημάνση των κινδύνων που εμπεριέχουν⁹⁷.

Σήμερα, όπως ήδη ελέχθη, η νομολογία των δικαστηρίων μας αποδέχεται στο σύνολό της τον κυρωτικό χαρακτήρα της χρηματικής ικανοποίησης, παρατηρώντας μάλιστα ότι «πρόκειται για αστική κύρωση παρά τον ατυχή χαρακτηρισμό ως χρηματικής ικανοποίησης»⁹⁸.

Τα ελληνικά δικαστήρια στηρίζουν την παραπάνω άποψή τους στα κριτήρια του νόμου που αναλύθηκαν παραπάνω, τη ρύθμιση ότι χρηματική ικανοποίηση επιβάλλεται μία μόνο φορά και στον προορισμό των εισπραττομένων χρηματικών ποσών για κοινωφελείς σκοπούς⁹⁹.

Τα επιδικαζόμενα ποσά ποικίλλουν ανάλογα με την περίπτωση, αν και μάλλον διακρίνεται μία τάση «συγκράτησης» των επιδικαζομένων χρηματικών κεφαλαίων, τάση η οποία είναι ενδεχομένως κατανοητή αφού ορισμένες φορές τα αιτούμενα από τις ενώσεις ποσά είναι ιδιαίτερος υψηλά.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της απόφασης του Αρείου Πάγου με αριθμό 1219/2001 που έκρινε επί αιτήσεως αναίρεσης κατά της υπ' αρ. 6291/2000 απόφασης του Εφετείου Αθηνών. Ενώ,

⁹⁷ Βλ. Καρακώστα ο.π.π. και Καραση ο.π.π.

⁹⁸ Έτσι: ΑΠ 1030/2001 ΕΕμπΔ 2001 (740 επ), ΑΠ 1219/2001 ΕΕμπΔ 2001 (529 επ), ΑΠ 296/2001 ΕΛΛΔικ. 2001 (1376 επ), ΕφΑθ. 147/2004 ΝοΒ. 2005 (289επ), ΕφΑΘ. 744/2001 ΔΕΕ 2001 (1144), ΕφΑθ 6921/2000 ΔΕΕ 2000 (1122επ), ΕφΑθ 7950/1999 ΔΕΕ 2000 (1121επ), ΕφΑΘ 3285/1998 ΕΛΛΔικ. 1998 (1335 επ), Π.Πρ.Ηρακλείου 57/2004 ΝοΒ. 2004 (1599 επ), Π.Πρ.Αθ 523/2000 ΔΕΕ 2000 (1136επ), 3356/1997 ΔΕΕ 1998 (1111 επ).

⁹⁹ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 589/2001 (Τμ. Δ) σε ΔΕΕ 2001, σελ. 1117 με σημείωση Ανδρομάχης Δεληκωστοπούλου.

λοιπόν, το πρωτόδικο δικαστήριο (Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών υπ' αρ. 1208/1998¹⁰⁰) επιδίκασε ως χρηματική ικανοποίηση ποσό ρεκόρ ύψους 150.000.000 δρχ., το Εφετείο μείωσε αυτή σε ποσό 30.000.000 δρχ., ποσό το οποίο επικύρωσε και ο Άρειος Πάγος.

Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η υπ' αρ. 1030/2001 απόφαση του Αρείου Πάγου η οποία έκρινε επί αιτήσεως αναίρεσης της Εθνικής Ασφαλιστικής κατά της υπ' αρ. 7950/1999 απόφασης του Εφετείου Αθηνών. Η πρωτόδικη απόφαση (Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών 2411/1997) είχε επιδικάσει χρηματική ικανοποίηση στην ένωση καταναλωτών (ΕΚΠΟΙΖΩ) ύψους 20.000.000 δρχ., δηλαδή το αιτούμενο από την ένωση ποσό. Τόσο, όμως, το Εφετείο όσο και ο Άρειος Πάγος μείωσαν την επιδικασθείσα χρηματική ικανοποίηση σε ποσό 500.000δρχ. Είναι προφανές ότι η επιδίκαση σε βάρος οικονομικών κολοσσών χρηματικών ικανοποιήσεων της τάξης των 500.000 δρχ. κάθε άλλο παρά αποτρεπτικά και προληπτικά για τους προμηθευτές λειτουργούν.

Ίσως, ο νομοθέτης θα μπορούσε προς αποφυγή περιπτώσεων όπως η ΑΠ 1030/2001 να προβλέψει ποσόστωση στην επιδίκαση της χρηματικής ικανοποίησης, ανάλογα με τη βαρύτητα της προσβολής, τηρουμένης πάντα της αρχής της αναλογικότητας μεταξύ του χρησιμοποιούμενου μέτρου και του επιδιωκόμενου σκοπού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας πρόβλεψης, συναντούμε στον ν. 1178/1981 (άρθρο μόνο παρ. 2¹⁰¹) στον οποίο προβλέπονται ελάχιστα ποσά χρηματικής ικανοποίησης τα οποία υποχρεούνται να επιδικάσει ο δικαστής σε περίπτωση προσβολής της τιμής και της

¹⁰⁰ Η απόφαση αυτή δημοσιευμένη σε ΔΕΕ 1998, σελ.1101 επ, προβαίνει σε ειδικότερη ανάλυση του κριτηρίου του μεγέθους της επιχείρησης του προμηθευτή (Τράπεζα Citibank) με αναφορές στα αποτελέσματα χρήσεων, τους εργαζομένους που απασχολεί κλ.π.

¹⁰¹ Όπως αντικαταστάθηκε από το ν. 2243/1994

υπόληψης του ατόμου που τελέστηκε δια του τύπου. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται μία ελάχιστη προστασία των πολιτών από ιδιαίτερες έντονες λόγω της δημοσιότητας προσβολές της τιμής και της υπόληψής τους¹⁰².

γγ. Ο διττός χαρακτήρας της χρηματικής ικανοποίησης: αποκαταστατικός και κυρωτικός

Αξίζει να παρατηρήσουμε ότι από μερίδα (μικρή) της θεωρίας επισημαίνεται ότι στο θέμα της φύσης της χρηματικής ικανοποίησης αρμόζει μία ενδιαμέση θεωρητική τοποθέτηση σύμφωνα με την οποία με την επιδικαζόμενη χρηματική ικανοποίηση επιδιώκονται σκοποί τόσο αποκαταστατικοί των συμφερόντων του κοινωνικού συνόλου, όσο και κυρωτικοί¹⁰³.

Άλλωστε ακόμη και οι υποστηρικτές του αποκαταστατικού χαρακτήρα της χρηματικής ικανοποίησης δέχονται ότι δεν αποκλείεται και η παράλληλη λειτουργία της χρηματικής ικανοποίησης με προληπτικό χαρακτήρα υπό την απειλή δηλαδή της ευθύνης προς αποζημίωση¹⁰⁴.

δδ. Κριτική θεώρηση των παραπάνω απόψεων

¹⁰² Ο καθορισμός ελάχιστου ορίου χρηματικής ικανοποίησης έχει κριθεί συνταγματικός από τα Δικαστήρια, αν και υπογραμμίζεται η υποχρέωση του δικαστή να ερευνά ενδεχόμενη παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας. Χαρακτηριστικές αποφάσεις οι ΑΠ 899/2001 σε ΕΛΛΔικ 2002 (774 επ), και ΑΠ1394/2005 σε Τράπεζα Νοομικών Πληροφοριών ΔΣΑ

¹⁰³ Δέλλιος Γεώργιος σε *Προστασία του Καταναλωτή και Σύστημα Ιδιωτικού Δικαίου – Ο δικαστικός έλεγχος του περιεχομένου των καταναλωτικών συμβάσεων και τα όριά του*, Εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 185 επ.

¹⁰⁴ Έτσι Δεληκωστοπούλου ο.π.π. και Δελούκα – Ιγγλέση ο.π.π., αλλά και Καρακώστας ο.π.π σελ. 213 επ.

Το θέμα του χαρακτήρα της χρηματικής ικανοποίησης στο πλαίσιο της άσκησης της συλλογικής αγωγής είναι ιδιαίτερος σημαντικό για την κατανόηση της έννοιας και της λειτουργίας της συλλογικής αγωγής. Είναι ένα από τα δομικά στοιχεία της συλλογικής αγωγής που τη χαρακτηρίζει και τη διαφοροποιεί από τα συνηθισμένα και ήδη γνωστά στο ελληνικό δικαιοσύνη ένδικα μέσα.

Σύμφωνα λοιπόν με τη φύση και την αποστολή της συλλογικής αγωγής, η απόδοση κυρωτικού χαρακτήρα στην χρηματική ικανοποίηση που δύνανται να ζητήσουν οι ενώσεις καταναλωτών συνάδει με την ιδιορρυθμία που χαρακτηρίζει τη συλλογική αγωγή.

Οπωσδήποτε, είναι δυσχερές η σύνδεση συγκεκριμένης ενέργειας προμηθευτή με την πρόκληση «ηθικής βλάβης» στο ευρύτερο καταναλωτικό κοινό, με την έννοια που αποδίδουμε στον όρο «ηθική βλάβη» και αναφέρθηκε ανωτέρω. Επομένως, δύσκολα μπορούμε να αποδώσουμε αποκαταστατικό χαρακτήρα στην χρηματική ικανοποίηση που ζητούν οι ενώσεις, ιδιαίτερα μάλιστα αν συνυπολογίσουμε το γεγονός ότι η ευρεία προσβολή των καταναλωτικών συμφερόντων (κυρίως μέσω της πληθώρας καταχρηστικών ΓΟΣ) και η κατάσταση ανισότητας μεταξύ καταναλωτή και προμηθευτή είναι αδύνατο να «αποκατασταθεί» με την καταβολή οποιουδήποτε χρηματικού ποσού.

Αντίθετα, οι νομοθετικές προβλέψεις (κριτήρια επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης με ιδιαίτερη αναφορά στις ανάγκες της γενικής και ειδικής πρόληψης, επιδίκαση «άπαξ» της χρηματικής ικανοποίησης, διάθεση των επιδικαζομένων ποσών για κοινωφελείς σκοπούς), αλλά και η νομοθετική βούληση όπως έχει εκφραστεί στην εισηγητική έκθεση του ν.2251/1994 (αναφορά στο πρότυπο των punitive damages) συνηγορούν στην παραδοχή ότι η χρήση του

όρου «χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης» ήταν μάλλον ατυχής.

Αν στα παραπάνω προστεθεί και ο στόχος της καθιέρωσης της συλλογικής αγωγής στο ελληνικό δικαιοσύνη, που δεν είναι άλλος από την προστασία των καταναλωτικών συμφερόντων κατά τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η «χρηματική ικανοποίηση» έχει αναμφίβολο κυρωτικό χαρακτήρα. Γιατί είναι βέβαιο ότι μόλις οι προμηθευτές συνειδητοποιήσουν ότι η αντικαταναλωτική τους συμπεριφορά ισοδυναμεί με απώλεια κερδών, τότε θα αρχίσουν να σέβονται τους καταναλωτές.

Γ. Ασφαλιστικά μέτρα

Οι ενώσεις των καταναλωτών δικαιούνται να ζητήσουν τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων για την εξασφάλιση των απαιτήσεών τους για παράλειψη ή χρηματική ικανοποίηση μέχρι την έκδοση εκτελεστής απόφασης, ενώ σε περίπτωση ελαττωματικών προϊόντων επικίνδυνων για την ασφάλεια ή την υγεία του κοινού, μπορεί να διαταχθεί ως ασφαλιστικό μέτρο η δέσμευση των προϊόντων.

Ασφαλιστικά μέτρα είναι δυνατόν να ζητηθούν για οποιαδήποτε αξίωση η οποία μπορεί να ασκηθεί με συλλογική αγωγή. Για τη λήψη των ασφαλιστικών μέτρων είναι απαραίτητο να συντρέχουν και οι προϋποθέσεις των άρθρων 682 και 692 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, δηλαδή θα πρέπει να υπάρχει επικείμενος κίνδυνος ή επείγουσα περίπτωση.

Το αίτημα της αίτησης λήψης ασφαλιστικών μέτρων θα είναι κατά κανόνα να υποχρεωθεί ο προμηθευτής υπηρεσιών μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης να παραλείπει τη χρήση του επίμαχου όρου ή να απαγορευτεί η διαφήμιση των προϊόντων ή να δεσμευτούν τα επίμαχα προϊόντα.

4. Η διαδικασία εκδίκασης της συλλογικής αγωγής

Α. Η υπαγωγή της συλλογικής αγωγής στην εκουσία δικαιοδοσία.

Ο νομοθέτης επέλεξε ως κατάλληλη διαδικασία για την εκδίκαση της συλλογικής αγωγής αυτή της εκουσίας δικαιοδοσίας. Η επιλογή αυτή προκάλεσε διαφωνίες στους νομικούς κύκλους ως προς το κατά πόσο συμβιβάζεται η φύση και η λειτουργία της εκουσίας δικαιοδοσίας με τη φύση και τους σκοπούς που επιδιώκονται με τη συλλογική αγωγή.

Όπως γνωρίζουμε η δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων διακρίνεται σε αμφισβητούμενη και εκουσία. Πολλές συζητήσεις έχουν γίνει για την ειδοποιό διαφορά μεταξύ αμφισβητούμενης και εκουσίας δικαιοδοσίας¹⁰⁵.

Η αμφισβητούμενη δικαιοδοσία συνδέεται με εκείνους τους κανόνες δικαίου που επιβάλλουν ορισμένη συμπεριφορά στα πρόσωπα, δηλαδή ορίζουν τι πρέπει να πράξει και τι να παραλείψει ορισμένο πρόσωπο (υπόχρεος) έναντι άλλου (δικαιούχου). Η αμφισβητούμενη δικαιοδοσία στοχεύει στην διάγνωση της ύπαρξης ή της ανυπαρξίας ορισμένου δικαιώματος και στην αναγγελία των συνεπειών που απαιτούνται, ώστε η κοινωνική πραγματικότητα να διαμορφωθεί κατά τρόπο σύμφωνο με το περιεχόμενο του δικαιώματος που διαγνώστηκε. Με αυτές τις παραδοχές η αμφισβητούμενη δικαιοδοσία εντάσσεται στην αποκαταστατική λειτουργία του δικαίου.

Από την άλλη πλευρά η εκουσία δικαιοδοσία συνδέεται με κανόνες δικαίου που καθιερώνουν έννομες συνέπειες, οι οποίες δεν

¹⁰⁵ Θεμελιώδης στο ζήτημα αυτό κρίνεται η μελέτη του Γ. Μητσόπουλου «Η έννοια της εκουσίας δικαιοδοσίας σε Νέον Δίκαιον 1971, σελ. 333 επ.

συναρτώνται άμεσα προς συμπεριφορά άλλου προσώπου, προς υποχρέωση δηλαδή αυτού να προβεί σε πράξη ή παράλειψη. Επομένως, η εκουσία δικαιοδοσία δεν έχει ως αντικείμενο τη διάγνωση δικαιώματος σε σχέση με το οποίο ζητείται αναγνώριση, διάπλωση ή καταψήφιση όπως συμβαίνει στην αμφισβητούμενη δικαιοδοσία. Στην εκουσία δικαιοδοσία το δικαστήριο δεν επιλύει διαφορά, αλλά παρέχει ένδικη προστασία με ενέργεια πράξεων κυρίως διαπλαστικής, αλλά και βεβαιωτικής μορφής. Με τον τρόπο αυτό καθίσταται εφικτή η επέλευση εννόμων συνεπειών με την έννοια της καθοριστικής λειτουργίας του δικαίου προς το σκοπό της κατοχύρωσης ή προστασίας ιδιωτικού συμφέροντος.

Συνάγεται, λοιπόν ότι ειδοποιός διαφορά μεταξύ των δύο ειδών δικαιοδοσίας είναι η ύπαρξη (ή όχι) διαφοράς μεταξύ προσώπων¹⁰⁶. Όταν υφίσταται διαφορά και άρα σύγκρουση συμφερόντων, πρέπει η επίλυσή της να υπαχθεί στην αμφισβητούμενη δικαιοδοσία. Βέβαια, η λύση διαφορών μπορεί να υπαχθεί και στην εκουσία δικαιοδοσία λόγω της ελαστικότητας που τη χαρακτηρίζει, αλλά όταν τούτο συμβεί δεν βρισκόμαστε ενώπιον γνήσιας εκουσίας δικαιοδοσίας, αλλά προ αμφισβητούμενης.

Στην περίπτωση της συλλογική αγωγής, λοιπόν, μερίδα της θεωρίας υποστηρίζει ότι δεν βρισκόμαστε ενώπιον γνήσιας εκουσίας δικαιοδοσίας, αλλά προ αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας¹⁰⁷. Πρόκειται για την ίδια άποψη που υποστηρίζει την ουσιαστικού δικαίου φύση της συλλογικής αγωγής. Συνεπώς, αφού η ένωση έχει δικαίωμα ουσιαστικού δικαίου που κατατείνει στην προστασία του

¹⁰⁶ Έτσι Μητσόπουλος ο.π.π σελ. 338 επ.

¹⁰⁷ Έτσι, Πουλιάδης ο.π.π. σελ. 38 επ, Κοτζαμπάση ο.π.π και Ποδηματά Ευαγγελία σε «Ζητήματα από τη ρύθμιση της συλλογικής αγωγής κατά το ν. 2251/1994» σε Αρμενόπουλο 1997, σελ. 152 επ.

γενικότερου καταναλωτικού συμφέροντος (είτε αυτό το δικαίωμα πηγάζει από την ειδική *ex lege* εννομη σχέση μεταξύ ένωσης και προμηθευτή, είτε από ίδιον δικαίωμα της ένωσης), τότε η συμπεριφορά του προμηθευτή που δημιουργεί ή απειλεί να δημιουργήσει ορισμένη παράνομη πρακτική στην αγορά, γεννά διαφορά ιδιωτικού δικαίου, η οποία πρέπει να αχθεί προς επίλυση ενώπιον των δικαστηρίων. Στην περίπτωση αυτή είναι εμφανέστατη η σύγκρουση των αντιτιθεμένων συμφερόντων.

Το δικαστήριο, επομένως, στην περίπτωση της εξέτασης της συλλογικής αγωγής καλείται να ελέγξει τη νομιμότητα της συμπεριφοράς των προμηθευτών (όχι μόνο εκ των υστέρων, αλλά και προληπτικά) και να επιβάλλει ή να απειλήσει τις προβλεπόμενες κυρώσεις, άρα είναι αναμφίβολο ότι το δικαστήριο πρέπει να επιλύσει διαφορά ιδιωτικού δικαίου.

Επομένως, καταλήγει η άποψη αυτή κανονικά οι διαφορές που άγονται προς επίλυση με το ένδικο μέσο της συλλογικής αγωγής, ως διαφορές ιδιωτικού δικαίου θα έπρεπε να υπαχθούν στην αμφισβητούμενη δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων.

Ο νομοθέτης, όμως, επέλεξε την εκουσία δικαιοδοσία λόγω της απλότητας, ελαστικότητας, της ευρύτερης διαπλαστικής ευχέρειας και ταχύτητας που χαρακτηρίζουν την εκουσία δικαιοδοσία. Ταυτόχρονα, το ανακριτικό σύστημα και η αρχή της ελεύθερης απόδειξης που ισχύουν στην εκουσία δικαιοδοσία την καθιστούν προτιμητέα έναντι της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας¹⁰⁸, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι πρόκειται για γνήσια υπόθεση εκουσίας δικαιοδοσίας.

¹⁰⁸ Πουλιάδης οπ.π

Από την άλλη πλευρά, οι υποστηρικτές της δικονομικής φύσεως της συλλογικής αγωγής πιστεύουν ότι η συλλογική αγωγή ανήκει πράγματι στην εκουσία δικαιοδοσία¹⁰⁹.

Η άποψη αυτή ορμώμενη από την προηγούμενη παραδοχή της ότι ασκώντας τη συλλογική αγωγή η ένωση λειτουργεί όχι ασκώντας ίδιον δικαίωμα (αξίωση), αλλά ως θεματοφύλακας δημοσίων συμφερόντων, συγκεντρώνοντας τα γνωρίσματα του φορέα δημοσίου λειτουργήματος¹¹⁰, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ορθά η συλλογική αγωγή εντάσσεται τη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας, κατά την οποία εκδικάζονται υποθέσεις που βρίσκονται στο μεταίχμιο της δικαιοσύνης και της διοίκησης.

Η ένωση με τη συλλογική αγωγή ζητά από το δικαστήριο να ληφθεί μέτρο ρυθμιστικό της αγοράς, να καθοριστεί η επιβαλλόμενη συμπεριφορά των προμηθευτών, ώστε αυτοί να δρουν χωρίς να προσβάλλουν τα γενικότερα καταναλωτικά συμφέροντα. Το δικαστήριο, λοιπόν, περιορίζεται στον έλεγχο της νομιμότητας της συγκεκριμένης συμπεριφοράς του προμηθευτή. Άρα, δεν υφίσταται ουδεμία διαφορά προς επίλυση, κανένα επίδικο δικαίωμα περί το οποίο να στρέφεται οποιαδήποτε αμφισβήτηση¹¹¹.

Κατά την άποψη αυτή βρισκόμαστε ενώπιον της καθοριστικής λειτουργίας του δικαίου και μίας γνήσιας υπόθεσης εκουσίας δικαιοδοσίας, με τη διαφορά όμως σε σχέση με τις υπόλοιπες υποθέσεις που υπάγονται στην εκουσία δικαιοδοσία ότι η καθοριστική επέμβαση του δικαστηρίου δεν στρέφεται προς την

¹⁰⁹ Ματθίας οπ.π σελ. 4 επ, Κουσουλης οπ.π. σελ. 1100 επ, Νίκας οπ.π σελ. 1178 επ.

¹¹⁰ Νίκας οπ.π.

¹¹¹ Έτσι Ματθίας οπ.π.

κατοχύρωση ιδιωτικών δικαιωμάτων ή έννομων συμφερόντων, αλλά του γενικότερου καταναλωτικού συμφέροντος¹¹².

Επιχείρημα υπέρ της άποψης ότι η συλλογική αγωγή είναι γνήσια υπόθεση εκουσίας δικαιοδοσίας αντλούν οι υποστηρικτές της και από την καθολική δέσμευση που επιφυλάσσει ο νόμος (§12) έναντι δηλαδή και τρίτων που δεν ήταν διάδικοι στη σχετική δίκη, ρύθμιση με την οποία θα ασχοληθούμε στο κεφάλαιο που ακολουθεί.

Στο σημείο αυτό πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η άποψη που υποστηρίζει ότι η συλλογική αγωγή ανήκει στις υποθέσεις της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας φαίνεται να συμβαδίζει με την πραγματικότητα που διαμορφώνεται κατά την εκδίκαση της συλλογικής αγωγής. Δύσκολα, μπορεί κάποιος να παραγνωρίσει τη σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ καταναλωτών και προμηθευτών που εξελίσσεται στο πλαίσιο της έγερσης της συλλογικής αγωγής, ειδικά όταν πρόκειται για έλεγχο καταχρηστικότητας γενικών όρων των συναλλαγών. Η ύπαρξη διαφοράς προς επίλυση (κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας) είναι κατά την άποψή μας αναμφισβήτητη σε κάθε δίκη που ανοίγεται με την άσκηση της συλλογικής αγωγής.

Συμπεραίνουμε, επομένως, ότι ο νομοθέτης αποφάσισε να εντάξει την εκδίκαση της συλλογικής αγωγής στη διαδικασία της εκουσία δικαιοδοσία εκτιμώντας τα οφέλη της συγκεκριμένης διαδικασίας (ταχύτητα, ανακριτικό σύστημα κ.λ.π) και όχι πειθόμενος από την άποψη ότι η συλλογική αγωγή αποτελεί γνήσια υπόθεση εκουσίας δικαιοδοσίας.

¹¹² Έτσι Κουσουλης οπ.π

B. Η αποκλειστική προθεσμία άσκησης της συλλογικής αγωγής

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ρύθμιση του νόμου σύμφωνα με την οποία «η συλλογική αγωγή ασκείται σε αποκλειστική προθεσμία έξι μηνών από την τελευταία εκδήλωση της παράνομης συμπεριφοράς που αποτελεί τη βάση της» κατ' άρθρο 10§10.

Ο νομοθέτης υποβάλλει τη συλλογική αγωγή σε αποκλειστική προθεσμία και όχι σε παραγραφή¹¹³. Η παρέλευση της προθεσμίας οδηγεί στην απώλεια του δικαιώματος, δηλαδή στην απόσβεσή του. Σύμφωνα με το άρθρο 280 του Αστικού Κώδικα, λαμβάνεται υπόψη αυτεπαγγέλτως και οδηγεί στην απόρριψη της αγωγής ως νόμω αβάσιμης^{114,115}.

Εναρκτήριο σημείο της αποσβεστικής προθεσμίας αποτελεί η τελευταία εκδήλωση της παράνομης συμπεριφοράς του προμηθευτή. Επομένως, κάθε νέα εκδήλωση της συμπεριφοράς του προμηθευτή μεταθέτει και την έναρξη της αποκλειστικής προθεσμίας. Το ίδιο συμβαίνει και σε περίπτωση επαναλαμβανόμενης παράνομης συμπεριφοράς του προμηθευτή. Κάθε επανάληψη π.χ. της

¹¹³ Αποσβεστική προθεσμία (ΑΚ 279) ορίζεται το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο πρέπει να ασκηθεί ένα δικαίωμα και μετά την παρέλευση του οποίου το δικαίωμα που δεν ασκήθηκε αποσβέννυται. Αποκλειστικές ονομάζονται οι προθεσμίες που έχουν τα χαρακτηριστικά της αποσβεστικής προθεσμίας και μετά την πάροδο των οποίων αποκλείεται και η γένεση του δικαιώματος.

Παραγραφή (ΑΚ 247 επ) είναι ο θεσμός εκείνος του δικαίου κατά τον οποίο μία αξίωση παύει να είναι δικαστικά επιδιώξιμη επειδή ο δικαιούχος της, παρέλειψε να την ασκήσει για ορισμένο (από το νόμο) χρονικό διάστημα.

Περισσότερα για την παραγραφή και την αποσβεστική προθεσμία βλ. σε Ι.Σ. Σπουριδάκη *Γενικές Αρχές* εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, σελ. 791 επ.

¹¹⁴ Βλ. Πουλιάδη οπ.π., σελ. 46 επ.

¹¹⁵ Ο Ματθίας (οπ.π) αντλεί και από αυτή τη ρύθμιση του νόμου επιχείρημα υπέρ της δικονομικής φύσεως της συλλογικής αγωγής, υπογραμμίζοντας ότι υποβάλλεται σε αποκλειστική προθεσμία, ακριβώς επειδή δεν πρόκειται για αξίωση (η οποία υπόκειται κατ' άρθρο ΑΚ 247 σε παραγραφή).

δημοσίευσης μίας αθέμιτης διαφήμισης θέτει σε κίνηση νέα αποκλειστική προθεσμία.

Ειδικά στις προληπτικές αγωγές με αντικείμενο παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς που δεν έχει ακόμη εκδηλωθεί, η αποκλειστική προθεσμία του νόμου δεν θα ισχύσει, αφού η διάταξη απαιτεί εκδήλωση της παράνομης συμπεριφοράς, η οποία στις περιπτώσεις αυτές δεν έχει ακόμη συμβεί.

5. Η απόφαση επί της συλλογικής αγωγής και τα αποτελέσματά της

Κατά την παράγραφο 12 (τελευταίο εδάφιο) του άρθρου 10 «η απόφαση παράγει τα αποτελέσματά της έναντι πάντων και αν δεν ήταν διάδικοι». Η διατύπωση αυτή του νόμου¹¹⁶ έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις ως προς την σημασία της και τη λειτουργία της, τις οποίες μπορούμε να κατατάξουμε σε δύο κατηγορίες, ανάλογα και πάλι με τη φύση (αξίωση ουσιαστικού δικαίου ή δικονομικό μέσο προστασίας) που αποδίδεται στη συλλογική αγωγή και το αν αποτελεί υπόθεση της αμφισβητούμενης ή της εκουσίας δικαιοδοσίας.

A. Ισχύς δεδουλευμένου

Οι υποστηρικτές της άποψης ότι με την συλλογική αγωγή ασκείται δικαίωμα ουσιαστικού δικαίου της ένωσης και συνεπώς εισάγεται ενώπιον του δικαστηρίου διαφορά που εντάσσεται στην αμφισβητούμενη δικαιοδοσία, αλλά εκδικάζεται για λόγους

¹¹⁶ Διατύπωση που κρίνεται ανεπιτυχής από το σύνολο σχεδόν της θεωρίας, βλ. Πουλιάδη οπ.π.,σελ. 40 επ, Κοτζαμπάση οπ.π, Ποδηματά, οπ.π, Δέλλιο οπ.π.

σκοπιμότητας κατά την εκουσία δικαιοδοσία, υποστηρίζουν ότι η έννοια της παραγράφου 12 (τελ. εδάφιο) είναι ότι η απόφαση επί συλλογικής αγωγής παράγει δεδικασμένο. Το δεδικασμένο αυτό είναι βέβαιο ότι κατ' αρχήν ενεργεί υπέρ και κατά των διαδίκων δηλαδή της ένωσης των καταναλωτών και του συγκεκριμένου προμηθευτή. Όμως, το κύριο θέμα είναι η εμβέλεια του δεδικασμένου έναντι τρίτων.

Κύριος γνώμονας προκειμένου να απαντήσουμε ικανοποιητικά στο ερώτημα της έναντι τρίτων εμβέλειας του δεδικασμένου που παράγεται από την απόφαση επί συλλογικής αγωγής, είναι το γεγονός ότι με τη συλλογική αγωγή ασκείται αξίωση που τείνει στην προστασία του γενικότερου καταναλωτικού συμφέροντος. Ήδη, διαπιστώσαμε ότι η ικανοποίηση της συγκεκριμένης αξίωσης που προβάλλει η ένωση οδηγεί στην άρση της παράνομης κατάστασης, που έχει προκληθεί εξαιτίας της συμπεριφοράς του προμηθευτή, για το σύνολο των καταναλωτών. Στηριζόμενη στη διαπίστωση αυτή, η άποψη που εξετάζουμε διακρίνει την περίπτωση της απόρριψης της συλλογικής αγωγής από αυτήν όπου η συλλογική αγωγή γίνεται δεκτή.

α) Η απόρριψη (τελεσιδικώς) της συλλογικής αγωγής, λοιπόν, υποστηρίζεται¹¹⁷ ότι παρά τη διατύπωση της παραγράφου 12 (τελ. εδάφιο) δεν μπορεί και δεν πρέπει να δημιουργεί δεδικασμένο στην τυχόν μελλοντική δίκη μεμονωμένου καταναλωτή με αντικείμενο ατομική αξίωσή του έναντι του προμηθευτή.

Αντίθετη παραδοχή (δέσμευση μεμονωμένου καταναλωτή από απορριπτική απόφαση) θα οδηγούσε σε παραβίαση του συνταγματικώς κατοχυρωμένου δικαιώματος του της προηγούμενης

¹¹⁷ Ποδηματά οπ.π. σελ. 153 επ.

ακρόασης (Σ20§1), αφού ο συγκεκριμένος καταναλωτής δεν θα είχε τη δυνατότητα να ακουσθεί και να επηρεάσει με οποιοδήποτε τρόπο την έκβαση της δίκης.

Ταυτόχρονα, το γεγονός ότι σε συγκεκριμένη δίκη επί συλλογικής αγωγής συγκεκριμένη συμπεριφορά εκ μέρους καταναλωτή κρίθηκε ότι δεν προσέβαλε το γενικότερο καταναλωτικό συμφέρον, δεν αποκλείει το γεγονός λόγω συγκεκριμένων συνθηκών η ίδια ακριβώς συμπεριφορά του ίδιου προμηθευτή να προσέβαλε το ατομικό συμφέρον συγκεκριμένου καταναλωτή, οπότε γεννάται και αξίωση αποζημίωσης του συγκεκριμένου καταναλωτή.

Επομένως, η απορριπτική απόφαση επί συλλογικής αγωγής, λόγω της ισχύος του δεδικασμένου δεσμεύει μόνο τους διαδίκους και όχι τις υπόλοιπες ενώσεις των καταναλωτών (αφού δεν συντρέχει η προϋπόθεση της ταυτότητας των διαδίκων) και σε κάθε περίπτωση όχι τους μεμονωμένους καταναλωτές).

β) Η τελεσίδικη παραδοχή της συλλογικής αγωγής παράγει διαφορετικά αποτελέσματα σε σχέση με τυχόν απορριπτική απόφαση.

Η τελεσίδικη παραδοχή του δικαστηρίου ότι συγκεκριμένη συμπεριφορά προσβάλλει το γενικότερο καταναλωτικό συμφέρον σημαίνει ότι η ίδια συμπεριφορά προσβάλλει και το ατομικό συμφέρον καθενός καταναλωτή. Συνεπώς, ο μεμονωμένος καταναλωτής που έχει εγείρει αξιώσεις κατά του ίδιου προμηθευτή για την ίδια παράνομη συμπεριφορά που θίγει το ατομικό του συμφέρον, επιβάλλεται να έχει τη δυνατότητα να επικαλεστεί και να επωφεληθεί από το δεδικασμένο της απόφασης επί συλλογικής αγωγής που έκρινε παράνομη και επομένως απαγορευμένη την ανωτέρω πρακτική του προμηθευτή. Η κρίση αυτή αποτελεί προδικαστικό ζήτημα ύπαρξης ατομικής αξίωσης του καταναλωτή με

την έννοια ότι αν η εν λόγω πρακτική είναι παράνομη και απαγορευμένη γενικά, τότε απαγορεύεται οπωσδήποτε και έναντι του συγκεκριμένου καταναλωτή¹¹⁸. Η επέκταση αυτή μόνο του ευνοϊκού του δεδικασμένου υπέρ του μεμονωμένου καταναλωτή είναι σκόπιμη γιατί η αντίθετη άποψη, εκτός από τον κίνδυνο έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, θα ήταν λύση ανεπιεικής για τον μεμονωμένο καταναλωτή ο οποίος θα έπρεπε να επωμισθεί ο ίδιος ατομικά απ' αρχής ολόκληρο το βάρος της αντιδικίας με τον αντικειμενικά ισχυρότερο προμηθευτή, γεγονός που αντιστρατεύεται το σκοπό της συλλογικής αγωγής, όπως επανειλημμένως τον έχουμε ορίσει.

Ειδικά, για τις υπόλοιπες ενώσεις καταναλωτών, η παραδοχή δεδομένης συλλογικής αγωγής που καταδικάζει συγκεκριμένο προμηθευτή π.χ σε παύση χρησιμοποίησης συγκεκριμένων ΓΟΣ ή σε χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης (*ne bis in idem*) ενδέχεται να έχει ως συνέπεια την απόρριψη τυχόν μεταγενέστερης αγωγής με το ίδιο αίτημα ως απαράδεκτης λόγω έλλειψης εννόμου συμφέροντος. Παρατηρείται¹¹⁹ όμως, ότι η έλλειψη του γενικού δικονομικού εννόμου συμφέροντος για έγερση νέας συλλογικής αγωγής εκ μέρους άλλης ενώσεως ύστερα από την έκδοση προηγούμενης καταδικαστικής απόφασης δεν ισχύει ως γενικός κανόνας. Θα πρέπει να ερευνάται *ad hoc* σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

Τέλος, επισημαίνεται από τους υποστηρικτές της άποψης που αποδίδουν ισχύ δεδικασμένου στην παραδοχή της συλλογικής

¹¹⁸ Βλ. Ποδηματά οπ.π.

¹¹⁹ Βλ. Πουλιάδη οπ.π. σελ. 41 επ

αγωγής ότι είναι σκόπιμη η νομοθετική ρύθμιση του θέματος για την οριστική και ορθή αντιμετώπιση του ζητήματος¹²⁰.

B. Ιδιότυπη δεσμευτικότητα της απόφασης επί συλλογικής αγωγής.

Όπως αναλυτικά είδαμε ανωτέρω, όσοι υποστηρίζουν ότι η συλλογική αγωγή είναι ένα ενδεδειγμένο μέσο συλλογικής προστασίας των καταναλωτικών συμφερόντων, αποδέχονται ότι με τη συλλογική αγωγή εισάγεται ενώπιον των δικαστηρίων μία γνήσια υπόθεση της εκουσίας δικαιοδοσίας.

Επομένως, ακριβώς επειδή, όπως υποστηρίζουν, με τη συλλογική αγωγή και τις υπόλοιπες γνήσιες υποθέσεις της εκουσίας δικαιοδοσίας δεν διαγιγνώσκεται αμφισβητούμενο δικαίωμα, αλλά σκοπός είναι η αυθεντική βεβαίωση ενός νομικού γεγονότος, ορθά ο νόμος δεν κάνει λόγο για δεδicasμένο.

Η απόφαση, λοιπόν, που εκδίδεται επί συλλογικής αγωγής δεν παράγει δεδicasμένο. Οι αποφάσεις που εκδίδονται επί συλλογικής αγωγής βεβαιώνουν απλώς αυθεντικά ένα νομικό γεγονός ή διαπλάθουν μία κατάσταση που προϋποτίθεται για να ισχύσει στην αγορά ορισμένο απαγορευτικό μέτρο. Ορίζοντας, λοιπόν, η διάταξη της παραγράφου 12 του άρθρου 10 ότι «η απόφαση παράγει τα αποτελέσματά της έναντι πάντων» εκφράζει αυτό και μόνο ότι δηλαδή το μέτρο «ισχύει» έναντι πάντων¹²¹.

Η άποψη αυτή θεωρεί ότι η εκδοχή του δεδicasμένου εξετάσαμε παραπάνω (υπό Α) δεν παρέχει ικανοποιητικές λύσεις.

Υπό την εκδοχή του δεδicasμένου, η απόφαση επί συλλογικής αγωγής θα έπρεπε να δεσμεύει μόνο τους διαδίκους. Εξάλλου,

¹²⁰ Έτσι οι Πουλιάδης και Ποδηματά.

¹²¹ Έτσι Ματθίας οπ.π. σελ. 5 επ.

δεδικασμένο θα παραγόταν και από απορριπτική απόφαση, λύση, όμως μη ανεκτή, αφού ματαιώνει το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης¹²². Επιπλέον, η διεύρυνση της έννοιας του δεδικασμένου, ώστε να δεσμεύει όλους τους καταναλωτές κρίνεται ως αφύσικη και δογματικά αιρετική¹²³.

Συνεπώς, καταλήγουν οι υποστηρικτές αυτής της άποψης, η απόφαση επί συλλογικής αγωγή παράγει μία ιδιότυπη δεσμευτικότητα¹²⁴ που εμποδίζει την παράλληλη συζήτηση άλλης (ΚΠολΔικ. 222§1) ή την υποβολή νέας συλλογικής αγωγής με το ίδιο περιεχόμενο από άλλη ένωση καταναλωτών. Η ίδια αυτή δεσμευτικότητα νομιμοποιεί σε περίπτωση κωλυσιεργίας της ενάγουσας ένωσης την επίσπευση αναγκαστικής εκτέλεσης της απόφασης από άλλες ενώσεις καταναλωτών¹²⁵. Τι συμβαίνει όμως με τους μεμονωμένους καταναλωτές; Πώς επηρεάζονται αυτοί από την απόφαση επί συλλογικής αγωγής;

Η απάντηση που δίνει η άποψη που εξετάζουμε, κατ' αρχήν υπογραμμίζει το γεγονός ότι οι αποφάσεις που εκδίδονται κατά τη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας δεν δεσμεύουν τα δικαστήρια της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας στα οποία θα οδηγηθούν προς κρίση οι ατομικές αξιώσεις των μεμονωμένων καταναλωτών.

Η συλλογική αγωγή σε κάθε περίπτωση δεν μπορεί να αναπτύσσει ενέργεια εκκρεμοδικίας και δεδικασμένου που να εμποδίζει τη συζήτηση μεταγενέστερης αγωγής του άμεσα θιγόμενου τρίτου καταναλωτή με την οποία επιδιώκει την ικανοποίηση της

¹²² Νίκας οπ.π. σελ 1179 και Μαθθίας οπ.π

¹²³ Μαθθίας οπ.π.

¹²⁴ Άποψη με την οποία πλέον συντάσσεται και η νομολογία.

Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 1219/2001 οπ.π

¹²⁵ Βλ. Νίκα οπ.π. και Δέλλιο οπ.π.

δικής του αποκλειστικά αξίωσης¹²⁶. Άρα, οι κατ' ιδίαν καταναλωτές ασκώντας ατομικές αξιώσεις που στηρίζονται στην αντικαταναλωτική συμπεριφορά που απαγορεύτηκε δεν μπορούν να επικαλεστούν δεδicasμένο, αλλά επίσης δεν μπορεί να τους αντιταχθεί και δεδicasμένο από τυχόν απορριπτική απόφαση¹²⁷. Οι κατ' ιδίαν καταναλωτές δικαιούνται, λοιπόν, να επικαλεστούν το ρυθμιστικό μέτρο που λήφθηκε σε απόφαση επί συλλογικής αγωγής, εφόσον ελήφθη, ως ισχύον υπέρ αυτών ως καταναλωτών¹²⁸. Με τον τρόπο αυτό η απόφαση της εκουσίας δικαιοδοσίας αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την επακολουθούσα ατομική διαφορά της αμφοιβητούμενης δικαιοδοσίας.

Γ. Κριτική θεώρηση των παραπάνω απόψεων

Η ανάγνωση και μόνο των απόψεων που εξετάσαμε παραπάνω μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι και οι δύο συγκλίνουν στο ίδιο πρακτικό αποτέλεσμα, προσπαθώντας να πραγματώσουν την αποτελεσματική προστασία του καταναλωτή που επιτάσσει και στην οποία στοχεύει ο νομοθέτης.

Προτείνουν, κατ' ουσία, μία τελολογική συστολή της διάταξης της παραγράφου 12 ώστε να αποκλείονται από την ισχύ της απόφασης επί συλλογικής αγωγής περιπτώσεις που δεν καλύπτονται από το σκοπό του θεσμού, όπως δηλαδή η δέσμευση του μεμονωμένου καταναλωτή και η μη προβολή ατομικών του αξιώσεων από απορριπτική απόφαση επί συλλογικής αγωγής¹²⁹.

¹²⁶ Στο συμπέρασμα αυτό συγκλίνουν και οι δύο εξεταζόμενες απόψεις.

¹²⁷ Βλ. Μαθία οπ.π

¹²⁸ Βλ. Μαθίας οπ.π.

¹²⁹ Έτσι οι Κων/νος Παμπούκης και Καλλιόπη Μήτκα σε «Η ερμηνεία των ΓΟΣ στη δίκη επί συλλογικής αγωγής» ΕπισκΕΔ 2001, σελ. 625 επ.

Ταυτόχρονα, αμφότερες οι απόψεις συμφωνούν ότι ο μεμονωμένος καταναλωτής, τελικά, θα μπορεί να χρησιμοποιήσει τη θετική έκβαση της συλλογικής για ενδεχόμενη ατομική αγωγή που ο ίδιος θα εγείρει κατά συγκεκριμένου προμηθευτή.

Στις ανωτέρω παραδοχές, στις οποίες καταλήγουν αν και από διαφορετικές αφετηρίες (δεδεικασμένο – ιδιότυπη δεσμευτικότητα) οι παραπάνω απόψεις, εντοπίζεται και η σημασία της απόφασης που εκδίδεται επί συλλογικής αγωγής. Ο νομοθέτης, οπωσδήποτε, με τη συγκεκριμένη ρύθμιση ήθελε να εξασφαλίσει τη μεγαλύτερη δυνατή προστασία για τους καταναλωτές και όχι να την περιορίσει. Υπό αυτή την οπτική, μικρή σημασία έχει ο νομικός χαρακτηρισμός της δέσμευσης που απορρέει από την απόφαση που εκδίδεται επί συλλογικής αγωγής. Οπωσδήποτε, όμως, καθίσταται αναγκαία η παρέμβαση του νομοθέτη, ώστε να προβλεφθούν και να ρυθμιστούν ρητά συγκεκριμένες συνέπειες της απόφασης, προς άρση και επίλυση των προβλημάτων που ανωτέρω αναφέρθηκαν.

6. Οι κυρώσεις σε περίπτωση καταχρηστικής άσκησης της συλλογικής αγωγής

Στις ενώσεις καταναλωτών ανατίθεται η ιδιαίτερα σημαντική αποστολή της προάσπισης των γενικότερων καταναλωτικών συμφερόντων και για το λόγο αυτό ο νομοθέτης τους αναγνωρίζει σημαντικές εξουσίες που τείνουν στον έλεγχο των προμηθευτών και στην επιβολή της υποχρέωσης της σύννομης συμπεριφοράς τους προς τα καταναλωτικά συμφέροντα.

Επειδή, όμως, οι ενώσεις διαθέτουν ευρείες εξουσίες, ο νομοθέτης περιέλαβε ρυθμίσεις (§§14,17-19) οι οποίες στόχο έχουν να ενισχύσουν την αξιοπιστία των ενώσεων και την αποφυγή

ενδεχόμενων εκ μέρους τους καταχρήσεων και πιθανών δολίων ενεργειών.

Αναλυτικά, η παράγραφος 14 προβλέπει τη δυνατότητα του εναγομένου προμηθευτή να ζητήσει αποζημίωση τόσο από την ένωση όσο και από τα μέλη του διοικητικού της συμβουλίου (η ένωση και τα μέλη του ΔΣ ευθύνονται εις ολόκληρον) σε περίπτωση που συλλογική αγωγή της ένωσης με αίτημα την χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης απορρίφθηκε από το δικαστήριο ως προφανώς όλως αβάσιμο. Η ρύθμιση αυτή έχει σκοπό να καταστήσει τις ενώσεις προσεκτικές όταν αιτούνται χρηματική ικανοποίηση, παρατηρείται όμως ότι είναι αυστηρή και αποθαρρυντική για τις ενώσεις¹³⁰.

Ταυτόχρονα, η παράγραφος 19 καθιερώνει ακόμη αυστηρότερη κύρωση για τις ενώσεις, προβλέποντας ότι σε περίπτωση κατ' επανάληψη άσκησης από ορισμένη ένωση αγωγών με αίτημα χρηματικής ικανοποίησης, οι οποίες απορρίφθηκαν τελεσίδικα ως προφανώς όλως αβάσιμες και εφόσον αυτές ασκήθηκαν με δόλο ή από βαριά αμέλεια, το δικαστήριο κατόπιν αιτήσεως του εναγομένου προμηθευτή (σε δίκη στην οποία εκδόθηκε τέτοια απορριπτική απόφαση) ή του εισαγγελέως (ο οποίος μπορεί να κινηθεί αυτεπαγγέλτως) μπορεί να διατάξει την διάλυση της ένωσης. Η αίτηση για διάλυση της ένωσης υποβάλλεται υποχρεωτικά εντός αποσβεστικής προθεσμίας ενός έτους από την τελεσιδικία της τελευταίας απορριπτικής ως άνω απόφασης.

Οι κυρώσεις που προβλέπουν οι παράγραφοι 14 και 19 αναφέρονται στην κατάχρηση της δικονομικής εξουσίας της ένωσης των καταναλωτών και δεν αφορούν την κατά το ουσιαστικό δίκαιο

¹³⁰ Βλ. Δελούκα – Ιγγλέση Κορηλία οπ.π σελ. 189 επ.

κατάχρηση δικαιώματος, η οποία ως γνωστόν απαγορεύεται (ΑΚ 281)¹³¹.

Επιπλέον, προς το σκοπό της ενίσχυσης και της εξασφάλισης της αξιοπιστίας των ενώσεων η παράγραφος 17 προβλέπει ότι οι ενώσεις ευθύνονται για την ακρίβεια των πληροφοριών που ανακοινώνουν προς ενημέρωση του καταναλωτικού κοινού, ενώ η παράγραφος 18 καθιερώνει ως λόγο έκπτωσης του διοικητικού συμβουλίου της ένωσης την επανειλημμένη ανακοίνωση προς το καταναλωτικό κοινό αναληθών πληροφοριών εκ μέρους της ένωσης. Ήδη, σήμερα εκκρεμεί σχετική αίτηση του Εισαγγελέως κατά του διοικητικού συμβουλίου της ένωσης καταναλωτών «Ινστιτούτο Καταναλωτών – INKA».

¹³¹ Βλ. Πουλιάδη οπ.π σελ. 43 επ.

ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Στόχος της παρούσας εργασίας ήταν η παρουσίαση της φυσιογνωμίας της συλλογικής αγωγής τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο.

Η συλλογική αγωγή ήδη μετρά 12 χρόνια παρουσίας στην ελληνική πραγματικότητα. Χωρίς αμφιβολία αποτελεί για το παραδοσιακό σύστημα του ιδιωτικού δικαίου, ένα νομικό μόρφωμα ιδιόρρυθμο· η προστασία συλλογικών συμφερόντων από συλλογικούς φορείς, όπως είναι οι ενώσεις των καταναλωτών, η δυνατότητα επιδίκασης κυρωτικής αποζημίωσης σε βάρος παρανομούντων προμηθευτών, η ιδιότυπη δεσμευτικότητα που παράγεται από την απόφαση που εκδίδεται επί συλλογικής αγωγής είναι «δομικά» στοιχεία της συλλογικής αγωγής που τη διαφοροποιούν από τα συνήθη ένδικα μέσα προστασίας του ιδιωτικού δικαίου που όλοι γνωρίζουμε.

Ενώ, όμως, οι ιδιαιτερότητες της συλλογικής αγωγής ως νομικού μορφώματος συνεχίζουν να απασχολούν και να αποτελούν πεδίο σύγκρουσης για τους θεωρητικούς και τους εφαρμοστές του δικαίου, η σπουδαιότητα της συλλογικής αγωγής ως οργάνου προστασίας των καταναλωτών, είναι αναμφισβήτητη.

Η συλλογική αγωγή έχει συμβάλλει καθοριστικά στη διαμόρφωση ενός αξιόλογου καταναλωτικού κινήματος στην Ελλάδα, το οποίο καθημερινά εξελίσσεται και διεκδικεί το σεβασμό των καταναλωτικών δικαιωμάτων. Ο μεμονωμένος καταναλωτής τα τελευταία 12 χρόνια έχει βελτιώσει τη θέση του έναντι των οικονομικών κολοσσών με τους οποίους συναλλάσσεται, χάρη στις ευνοϊκές για τις καταναλωτικές ενώσεις αποφάσεις που έχουν εκδοθεί από τα ελληνικά δικαστήρια επί συλλογικών αγωγών, σε

θέματα δανείων, πιστωτικών καρτών και γενικά καταχρηστικών όρων των συναλλαγών που έχουν κριθεί άκυροι.

Ταυτόχρονα, η συλλογική αγωγή λειτουργώντας τόσο «κατασταλτικά» για τους παρανομούντες εναγομένους προμηθευτές, όσο και «προληπτικά» για τους υπόλοιπους προμηθευτές, συμβάλλει στην εμπέδωση του υγιούς ανταγωνισμού στην αγορά αγαθών και υπηρεσιών.

Οπωσδήποτε, πάντα υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης και είναι πιθανό ο νόμος να περιέχει κενά ή σφάλματα στη ρύθμιση της συλλογικής αγωγής. Είναι, όμως, αποστολή του εφαρμοστή του δικαίου να καλύψει τα κενά και να θεραπεύσει αυτά τα σφάλματα. Άλλωστε, όπως έχει παρατηρηθεί ο πρακτικός του δικαίου πρέπει να είναι ευφυέστερος από το νομοθέτη¹³².

¹³² Βλ. Κεράση οπ.π., σελ. 148.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαθρακοκοίλης Βασίλειος: Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, Αθήνα 1995.

Γαζετάς Κων/νος: Γενικοί Όροι των Συναλλαγών - Δικαστική προστασία, Αθήνα 2001.

Γεωργιάδης Απ./Σταθόπουλος Μιχ.: Αστικός Κώδικας Ερμηνεία κατ' άρθρο - Ι Γενικές Αρχές, ΙΙ Γενικό Ενοχικό Δίκαιο.

Δαγτόγλου Π.Δ: Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, Αθήνα 1992.

Δεληκωστοπούλου Ανδρομάχη: - «Η χρηματική ικανοποίηση ηθικής βλάβης στις συλλογικές αγωγές του Ν.2251/1994 και τα κριτήρια προσδιορισμού της», ΔΕΕ 1997, 10 επ.

- Σχόλιο στην υπ' αρ. 589/2001 απόφαση του Δ' Τμήματος του Αρείου Πάγου, ΔΕΕ 2001, 1117 επ.

Δέλλιος Γεώργιος: - Προστασία του Καταναλωτή και Σύστημα Ιδιωτικού Δικαίου - Ο δικαστικός έλεγχος του περιεχομένου των καταναλωτικών συμβάσεων και τα όριά του, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2001.

- «Τομές της σύγχρονης αρεοπαγίτικης νομολογίας στα ζητήματα του συλλογικού ελέγχου των γενικών όρων καταναλωτικών συμβάσεων», Ελληνική Δικαιοσύνη 2001, 1495 επ.

Δελούκα - Ιγγλέση Κορνηλία: Ελληνικό και Κοινοτικό Δίκαιο Καταναλωτή, Αθήνα 1998.

Δούβλης Βασίλειος: «Η υπαγωγή ή μη των τραπεζικών εγγυητών στον Ν.2251/1994 για την προστασία των καταναλωτών», ΔΕΕ 2003, 876 επ.

Calamari& Perillo: The Law of Contracts.

Καράκωστας Ιωάννης: - Προστασία του καταναλωτή, Αθήνα 1997.

- «Γενικοί όροι των συναλλαγών και ερμηνεία τους υπό το φώς των συνταγματικών και κοινοτικών διατάξεων», ΔΕΕ 1998, 443 επ.

Καράκωστας Ιωάννης/ Παπαρσενίου Παρασκευή: «Η λειτουργία της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης στο πλαίσιο της συλλογικής αγωγής του νόμου 2251/1994 για την προστασία του καταναλωτή», ΔΕΕ 1996, 475 επ.

Καράσης Μαριάνος: Γενικοί όροι των συναλλαγών – Δικαστικός έλεγχος, Θεσσαλονίκη 1992.

Κεραμέυς Κων/νος: «Δικονομικές δυνατότητες προστασίας των καταναλωτών – Μια αποτίμηση της ελληνικής πραγματικότητας» Αρμενόπουλος 1980, 857 επ.

Κεραμέυς/Κονδύλης/Νίκας: Ερμηνεία Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας – Βιβλίο IV, Αθήνα 2000.

Κοτζαμπάση Αθηνά: Οι απαλλακτικές ρήτρες στους Γενικούς Όρους των Συναλλαγών, Θεσσαλονίκη, 2001.

Κουντουμά Ευαγγελία: Σχόλιο στην υπ' αρ. 2411/1997 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, ΔΕΕ 1998, 49 επ.

Κουσούλης Στέλιος: «Τα αποτελέσματα αποφάσεως επί συλλογικής αγωγής», ΔΕΕ 2002, 1097 επ.

Κρητικός Αθανάσιος: Σχόλιο στην υπ' αρ. 1114/1996 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, Ελληνική Δικαιοσύνη 1997, 697 επ.

Λιακόπουλος Θανάσης: «Η προστασία του καταναλωτή και το Σύνταγμα», Νομικό Βήμα 1984, 945 επ.

Leipold Dieter: «Η συλλογική αγωγή στην ομοσπονδιακή Γερμανία», ΔΙΚΗ 1983, 33 επ.

Μανιώτης Δημήτριος: «Δικονομικά ζητήματα από την οριστική εκδίκαση της αξιώσεως παραλείψεως ως αιτήσεως παροχής

προληπτικής δικαστικής προστασίας», Ελληνική Δικαιοσύνη 2006, 1273 επ.

Ματθίας Στέφανος: - «Η συλλογική δικαστική προστασία των καταναλωτών», Ελληνική Δικαιοσύνη 1993, 33 επ.

- «Η νομική φύση και τα αποτελέσματα της συλλογικής αγωγής» Ελληνική Δικαιοσύνη 1997, 37 επ.

Μητσόπουλος Γ. «Η έννοια της εκουσίας δικαιοδοσίας», Νέον Δίκαιον 1971, 333επ.

Μπέης Κώστας: Σχόλιο στην υπ' αρ. 3717/1996 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, ΔΙΚΗ 1997, 162 επ.

Bernstein Herbert: Clark's - Ansay's "Introduction to the Law of United States".

Νίκας Ν.Θ.: «Προβληματισμοί σχετικά με τις παράλληλες και διαδοχικές δίκες που διεξάγουν οι ενώσεις καταναλωτών» Αρμενόπουλος 1996, 1176 επ.

Ντάσιος Λεωνίδας: Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο, τόμος Α/Π, Βόλος 1999.

Παμπούκης Κων/νος - Μήτκα Καλλιόπη: «Η ερμηνεία των γενικών όρων των συναλλαγών στη δίκη επί της συλλογικής αγωγής - Με την ευκαιρία της Αρείου Πάγου 1219/2001», Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου 2001, 625 επ.

Πατεράκης Στυλιανός: Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, Αθήνα 2001.

Ποδηματά Ευαγγελία: «Ζητήματα από τη ρύθμιση της συλλογικής αγωγής κατά το Ν.2251/1994», Αρμενόπουλος 1997, 151 επ.

Πουλιάδης Αθανάσιος: - Συλλογική αγωγή και προστασία των καταναλωτών, Θεσσαλονίκη 1990

- «Η συλλογική αγωγή των ενώσεων καταναλωτών στο ελληνικό δίκαιο», Ελληνική Δικαιοσύνη 1992, 32 επ.

- Οι ενώσεις καταναλωτών και η συλλογική αγωγή, Αθήνα 1998

Σκουλαρίκη Καλλιόπη: Σχόλιο στην υπ' αρ. 1030/2001 απόφαση του Δ' Τμήματος του Αρείου Πάγου, ΔΕΕ 2001, 1125 επ.

Σπηλιωτόπουλος Επαμεινώνδας: Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου Ι, Αθήνα 1997

Σπυράκος Δημήτριος: «Η συλλογική και η δημοσίου δικαίου προστασία των καταναλωτών», Νομικό Βήμα 1998, 437 επ.

Σταθόπουλος Μιχάλης: Γενικό Ενοχικό Δίκαιο - Τόμος Α1, Αθήνα 1993.

Σταθόπουλος/Χιωτέλλης/Αργουστιανάκης: Κοινοτικό Αστικό Δίκαιο Ι, Αθήνα 1995.

Χριστιανός Βασίλειος: Κοινοτικό Δίκαιο Προστασίας του Καταναλωτή, Αθήνα 1992.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίδα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
---------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ -

ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

1. Η ανάγκη συλλογικής προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών και η ανεπάρκεια των προβλεπομένων από το ιδιωτικό δίκαιο ατομικών μέσων προστασίας τους.....	3
2. Η συλλογική αγωγή ως ένδικο μέσο προστασίας των γενικότερων καταναλωτικών συμφερόντων.....	8
3. Είδη και διακρίσεις της συλλογικής αγωγής.....	9
Α. Ομαδική και Σωματειακή συλλογική αγωγή.....	9
Β. Συλλογική αγωγή lato sensu και stricto sensu.....	10
Γ. «Εγωιστική» και «αλτρουιστική» συλλογική αγωγή.....	12
4. Η ιστορία της καθιέρωσης της συλλογικής αγωγής στο ελληνικό δίκαιο.....	12
5. Οι ενώσεις των καταναλωτών στον ν. 2251/1994.....	15
Α. Ίδρυση και σκοπός.....	15
Β. Μέλη των οργανώσεων.....	17
Γ. Πόροι των οργανώσεων.....	18
Δ. Νομική προσωπικότητα και μητρώο ενώσεως καταναλωτών.....	19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ Ν. 2251/1194 - ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

ΕΝΔΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ - ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

1. Οι ατομικές αξιώσεις των καταναλωτών και η νομιμοποίηση των ενώσεων καταναλωτών στην άσκησή τους (συλλογική αγωγή εν ευρεία εννοία).....	21
2. Η συλλογική αγωγή κατά το άρθρο 10§9 του ν.2251/1994.....	23
Α. Έννοια της συλλογικής αγωγής και τυπικές προϋποθέσεις άσκησής της από τις ενώσεις καταναλωτών.....	23

B. Φύση της συλλογικής αγωγής: Δικαίωμα ή Εξουσία διεξαγωγής δίκης:	25
ι) Η συλλογική αγωγή ως δικαίωμα του ουσιαστικού δικαίου	26
ιι) Η συλλογική αγωγή ως δικονομικό «βοήθημα» πραγμάτωσης του γενικότερου καταναλωτικού συμφέροντος	32
ιιι) Κριτική θεώρηση των παραπάνω απόψεων	37
3. Τα μέσα της συλλογικής προστασίας	40
A. Η παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς	40
B. Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης	43
ι) Η έννοια της ηθικής βλάβης και η λειτουργία της στο χώρο του αστικού δικαίου	45
ιι) Η χρηματική ικανοποίηση της «ηθικής βλάβης» ως αίτημα της συλλογικής αγωγής	49
αα. «Αποκαταστατικός» χαρακτήρας της χρηματικής ικανοποίησης	49
ββ. Ο κυρωτικός χαρακτήρας της χρηματικής ικανοποίησης	53
γγ. Ο διττός χαρακτήρας της χρηματικής ικανοποίησης	58
δδ. Κριτική θεώρηση των παραπάνω απόψεων	58
Γ. Ασφαλιστικά μέτρα	60
4. Η διαδικασία εκδίκασης της συλλογικής αγωγής	61
A. Υπαγωγή της συλλογικής αγωγής στην εκουσία δικαιοδοσία	61
B. Η αποκλειστική προθεσμία άσκησης της συλλογικής αγωγής	66
5. Η απόφαση επί της συλλογικής αγωγής και τα αποτελέσματά της	67
A. Ισχύς δεδικασμένου	67

Β. Ιδιότυπη δεσμευτικότητα της απόφασης επί συλλογικής αγωγής.....	70
Γ. Κριτική θεώρηση των παραπάνω απόψεων.....	73
6. Οι κυρώσεις σε περίπτωση καταχρηστικής άσκησης της συλλογικής αγωγής.....	74
ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.....	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	79